

বহুধা

ফুল প্রণেতা ।

বহুঘৰা ।

স্কুল প্ৰণেতাৰ দ্বাৰা প্ৰণীত

আৰু

শ্ৰীমহাদেৱ শৰ্ম্মাৰ দ্বাৰা

প্ৰকাশিত ।

তেজপুৰ, আসাম ।

প্ৰথম তাঙ্গৰণ ।

বেচ ।॰ আধলি এটি মাথোন ।

কলিকতাৰ পৰা অতি ধুনীয়াকৈ আৰু
সোনকালে কিতাপ আদি ছপাই
নিব খুজিলে—

শ্রীলোহিত চন্দ্র ভুঞা।

৪৩নং আমহার্ষ্ট ষ্ট্রীট,
কলিকতা,
বুলি চিঠি দিওক।

২০ পটুয়াটোলা বিজয়া প্রেসে,
শ্রীরমেশচন্দ্র চৌধুরীর দ্বারা মুদ্রিত।

উছৰ্গা ।

শ্ৰীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ

শ্ৰীচৰণ কমলেষু

বিনীত নিবেদক

গ্ৰন্থকাৰ ।

উপহাৰ পিঠি।

প্ৰকাশকৰ কথা।

ৰঙৰ কিল চিৰকাল হাড়ভগা, খঙত লপা থপা মাত্ৰ। ৰঙেই আমাৰ স্বাভাবিক অৱস্থা। ৰঙত যি হব খঙত সি হব নোৱাৰে। খঙ নামেই চণ্ডাল—নীচ, অযোগ্য—সত্যৰ বহু দূৰ। ৰঙত হলে কান্দিয়েই জিকিব পাৰি। তাৰ intention ভাল, সত্যৰ বিৰোধী নহয়। দায়ীত্ব সদায় intentionৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। দেখাত নিতান্ত গৰ্হিত কামো মতলব ভাল থাকিলে দোষৰ নহয়। জগতৰ যাৱতীয় কাৰ্য্য বিলাকেই যে একেবাৰে ভাল হব ইয়াৰ কোনো অৰ্থ নাই। সকলোতে অলপ নহয় অলপ অনৰ্থ লুকাই থাকে। আমি জীয়াই থকাটোও দেখাত এটা অনৰ্থৰ ওপৰত। সিমান চকু দিলে ইয়াত একো কামকে কৰিব নোৱাৰি। পোক পৰুৱা মৰে বুলিলে ইয়াত খোজ এটাও দিয়া অসম্ভৱ। আমি খোজ দিয়াত যদি কিবা অনৰ্থ হয় বা আমি জীয়াই থাকিবলৈকে যদি কিবা বেয়া কাম কৰিব লগীয়া হয় তেন্তে আমাৰ সি ৰঙৰ কিলহে। ৰঙৰ কিল ২।১টা নমৰাকৈ আমি নোৱাৰোঁ।

ৰহ-ঘৰা ৰঙৰ কিল! খাওঁতে মিঠা লাগে হওঁতে কিন্তু যথাৰ্থতে "হাড় ভাগে।" নেখাওঁ বুলিও আমি থাকিব নোৱাৰোঁ। ৰঙ-ৰহইচ্ আমি ভাল পাওঁ। দুখক দুখ ভাবেই গ্ৰহণ কৰিবৰ শক্তি আমাৰ কম। জগতত থকাটোৰেই কিল খোৱা ইয়াত সত্যৰ সন্ধান কৰিব নোৱাৰি মায়া মৰীচিকাত প'ৰ হাবাথুৰি খোৱা মাত্ৰ সাৰ। কিন্তু সি ৰঙত, আনন্দত, খেলাত প্ৰতিষ্ঠিত কাৰণে আমি তালৈ কাণ নকৰোঁ। ইয়াৰ যথাৰ্থ তাৎপৰ্য্য, intention বা মতলব বেয়া নহয় কাৰণে বোজা বৈ হাড় ভাগি যাবলগা হলেও আমাৰ স্ফূৰ্ত্তি দুগুণে বাঢ়িহে যায়। খেলা বা আনন্দত নহলে সাধাৰণ বস্তু এটাও আমি দাঙ্গি ধৰিবলৈ অমান্তি

হওঁ। ৰহ-ঘৰাৰ ৰহ যথাৰ্থ মিঠা বুলিহে প্ৰস্তুত। যদি কোনোৱে তিতা পায় সি সিবিলাকৰ নিজ দোষতহে। তত্ৰাচ ইমানলৈকে আমি গাত লব পাৰোঁ। যে উদ্দেশ্য ভাল হলেই আনুষঙ্গিক কিবা অলপ বেয়া থাকিলেও সি নধৰ্ত্তব্যং।

ৰহ-ঘৰাৰ উদ্দেশ্য মহৎ। আৰু মহৎ কাৰণেই ইয়াত বহুবিধ বস্তুৰে mixture সংমিশ্ৰণ হৈ এক উপাদেয় পেয় ৰূপে প্ৰকাশিত। পাঠক সকলে পঢ়িলেই তাৰ বেলেগ বেলেগ সোৱাদো পাই যাব। আমিনো বেলেগ বেলেগ কৰি দেখুৱাবৰ আৱশ্যকতা কি। ৰহে-ঘৰাৰ ৰহেৰে লিখকে আমাক এটি কথালৈ নিব খোজাটো। আমি প্ৰায় বিলাক মিশ্ৰিত বস্তুতে দেখিবলৈ পাওঁ আৰু সেইটিয়েই হৈছে—মনে মুখে একে কৰা। সংসাৰত আমি আটায়ে মুখত মুখা পিন্ধি 'চং' দিছোঁ, এই মুখাই যেতিয়া আধিক্য লাভ কৰে তেতিয়া তাৰ পৰা সমাজত ভয়ানক বিশৃঙ্খলা উপস্থিত হয়—বহুটো অনিষ্ট ঘটে। আৰু এই অৱশ্য পৰিবৰ্ত্তনীয় জগতত তেনে নহৈ নোৱাৰে। পৰিবৰ্ত্তন আছে যেতিয়া সি নিশ্চয় উন্নতিৰ ফাললৈ হবই হব আৰু সেই উন্নতি নিশ্চয় অৱনতিৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে। কুসংস্কাৰ-দুষ্ট তিতা এই ৰহঘৰাৰ মিঠাৰে মাৰিবৰ উপায় বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

এই যে উপায় ইও অতি প্ৰশস্ত। খঙেৰে কোনো কাম কৰিব আৰু কৰাব নোৱাৰি। ৰঙেৰে কৰোৱা কামেই অতি ভাল হয় আৰু কৰাবও পাৰি সহজে। ৰহঘৰাত খঙমুৱা কথা এষাৰিও নাই। হাঁহি মুখে তাৰপৰা হব পৰা বেয়া ফলটো দেখুৱাই দি ইঙ্গিত কৰে মাত্ৰ অৱস্থাটি কেনে হৈছে আৰু ভৱিষ্যতলৈ সাৱধান কৰি দিয়ে আৰু কয় "কল্যাৰ হল সংসাৰ খনি, যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ।" হাঁহিমুখে আমি এজনক তেওঁৰ দোষ বেচিকৈ দেখুৱাব পাৰো। "আমাৰ জাত" শীৰ্ষক কবি-তাটিত তাৰ পৰা আমাৰ লাভৰ ঘৰত কি আছে তাকে দেখুৱাইছে

'ভিতৰত যদিও ঢকুৱাৰ বেৰ,
বাজত নেৰোঁ চুৰিয়াৰ ফেৰ
এনেকৈয়ে চিৰকাললৈ
বৰ আমাৰ জাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।"

দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভাত কি ছবি দেখুৱা হৈছে সি অতি বিতোপন। কিন্তু লাভৰ ভিতৰত গছৰ আগৰ গৃধৰাজে কথাটো কৰি টং চো মাৰি একে চোঁচাই ললেহি প্ৰভুৰ সঙ্গ। (মুঠতে) দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা কেনিবা উৰিগল পণ্ডিতে কওক হিচাপ কৰি উন্নতি কিমান হল।" আমাৰ দোষ, লিখকৰ কোনো কোনো বিষয়ত নিজৰ মতৰ, বাহিৰেও ২।১টি কবিতা "চাটনিৰ" দৰে ব্যৱহৃত হবলৈ দিয়া আছে যেনে 'চাহৰহস্যম্' পিচুৰি প্ৰভৃতি। যেনেইকি নহওক একে বিধত লাগি থাকিলে আমনি লাগেই। লিখকৰ কোনো কোনো বিষয়ৰ মত বিলাক অতি পৰিপাটিকৈ দিয়া হৈছে যেনে Darwinৰ Tcoryৰ নেগুৰ তাৰ প্ৰমাণ।

শেষ কথা এই হাঁহিৰ চলত কেতিয়াবা বিদ্ৰূপ কৰাটো ভাল নহলেও তাৰ পৰা আমাৰ বহুটো উপকাৰ হয়। ডাঙৰ হলে আমি শিক্ষকৰ হাতৰ কোব নেখালেও ভয় কৰোঁ বিদ্ৰূপলৈ। তাৰ পৰা আমাৰ উপকাৰহে হয়। বহু-ঘৰা বাইজৰ আগত মেলি দিছোঁ থাই উপকাৰ হবলৈহে। বহু-ঘৰাৰ মিঠাত অপকাৰ নাই বুলি আমাৰ বিশ্বাস। ৰাইজে মিঠাৰ জোখায় আমাক মিঠা লগালে ভবিষ্যতলৈ আকৌ কিঞ্চানি সঙ্গ লবলৈ যত্নবান হব পাৰোঁ।? অলমিতি—

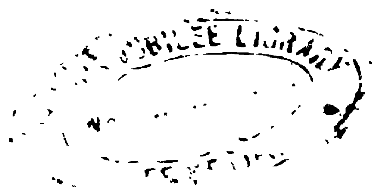
তেজপুৰ
১৮৩৮ শক, শাওন।

আশীৰ্ব্বাদ ভিখাৰী
শ্ৰীমহাদেৱ শৰ্ম্মা।

সূচী।

বিষয়। | | | পিঠি।

———

বহুম্বৰা

বুঢ়া-বুঢ়ীৰ দন্দ।

(১)

বুঢ়াৰ বয়স পঞ্চাচ।
ৰাতিৰ ৰাতিটো নাথাকে ঘৰত,
দিনটো খেলে তাচ।

(২)

বুঢ়ীয়ে নধৰে আল।
এনেটো বুঢ়াৰ সং লোৱাতকৈ
অকলে থকাই ভাল।

(৩)

গাৰ্ত হৈছিল বিয়া ;
আনিছিল "বাই" লক্ষ্ণৌৰ পৰা,
হিয়া চুৰকৈ নিয়া।

(৪)

এবাটি ফটিকা খাই,
চকু ৰঙাক'ই ফিট্‌ফাট্ হ'ই,
বুঢ়া বিয়াল'ই যায়।

(৫)

পালেগৈ বিয়াৰ ঘৰ ;

থৰক-বৰক বুঢ়াৰ চকুটো

নাচোনে কৰিলে ৎৰ ।

(৬)

উঠিল হঠাতে গা ;

বিবিধ ভঙ্গীৰে ধৰিলে নাচোন

কোনে চাব খোজ চা ।

(৭)

উঠিল মদৰ জাঁই ;

নাচৰ পাকত "বাই" চৰণত

পৰিল বাগৰ খাই ।

(৮)

বৰটো পুতেকে ধৰি,

তেল পানী ঢালি ঘৰল'ই বুলি,

নিলে খৰ ধৰ কৰি ।

(৯)

বুঢ়ীও নাচিল কম !

জেন্থিপিৰ * দৰে উঠিল জোকাৰি

পাই কথাটোৰ গম ।

* গ্ৰীচৰ প্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক চক্ৰেটিচৰ পত্নী । এওঁ বৰ উগ্ৰ স্বভাৱৰ আৰু কন্দল-প্ৰিয়া আছিল । আন কি, এদিন অকল গালি পাৰিয়েই তুষ্ট নহৈ, চক্ৰেটিচৰ মূৰত এচৰীয়া বোকা পানী ঢালি দিছিল ।

(১০)

"ইয়াকেহে কৰ শোলা !"
ডাঁঢ়িত খামুচি গাজনি মাৰিলে,—
"এতিয়াই বাহিৰ ওলা।"

(১১)

বুঢ়াই মাৰিলে টান ;
ডাঁঢ়ি কোঁচা বল বুঢ়ীৰ হাততে
পৰি ছিগি গল কাণ।

(১২)

আনিলে ডাক্তৰ মাতি ;
পুতেকৰে স'তে পৰদি বুঢ়ীয়ে
কটালে ইছোৱা ৰাতি।

(১৩)

বুঢ়া বুঢ়ীৰ 'দন',—
ইয়াক শুনিলে গুচে খৰিয়াল
হয় ধৰ্ম্মল'ই মন।

——

নতুন "ভোজন-ব্যৱহাৰ"।

উজনিৰ আলহী নামনি পাকেগৈ
সুগুনি ঘৰৰ হাক ;
পুৱণি কলীয়া মিতিৰৰ ঘৰত
খাবলৈ পৰিল 'ভাক'।
যথা ৰীতিমতে মিতিৰৰ পৰা
আদৰ-সাদৰ পালে ;
নানা তৰহৰ কথা বতৰাৰে
তামোল-ধপাত খালে।
মদপী মিতিৰ মদৰ ৰসত
নাছিল দেহাৰ ঠিক ;
কথাৰ মাজত আলহীৰ গাত
তামোল খাই পেলালে পিক।
খাবৰ বেলিকা সোমাল ভিতৰ
আলহী চ'ৰাতে থই ;
ভাত পানী খাই চাকি সুমুৰাই
পাটীত পৰিলগ'ই।
অকলে আলহী থাকি কিছু বেলি
দেখিলে সঁহাৰি নাই ;
উঠিল বিচাৰি ভোকে-উপবাসে
নতুন চিনাকি ঠাই।
আন্ধাৰে মুধাৰে গ'ই কিছু বেলি,
পালেগৈ চিনাকি জন ;

আলহীক দেখি, অতি সাদৰেৰে
নিলে কৰি নিমন্ত্ৰণ।
ৰাতি দুপৰত বন্ধুৰ ঘৰত
খাবৰ সময় হ'ল;
হাত মুখ ধুই ভিতৰ সোমাই
আলহী খাবলৈ গ'ল।
একাঁহী ভাতেৰে আগতে দেখিলে
কাঁহীয়ে আছিল শুই;
আঞ্জাৰ বাটিয়ে আছিল কাষতে
কৰি চুমা খোৰাখুই।
প্ৰবাসী আলহী লাহে লাহে চাপি
ললে আসনত বহি;
ৰচকী ৰান্ধনী মিচিকি হাঁহিৰে
ধৰিলে যোগান আহি।
ফিচিকি ফিচিকি, মিচিকি মিচিকি,
মূৰত ওৰণি ললে;
আজুৰি আজুৰি একালে টানোতে
ইফালে উদং হ'লে।
ৰচক-পচক থৰক-বৰক
খোজত কঁকাল হলে;
ওলাওঁতে উজুতি দুৱাৰদলিত
সোমাওঁতে পিছলা ল'লে।
ন ন সামগ্ৰী নকৈ আনিলে
পাতে পাতে পাতে দিলে,

সবাৰো শেহত আলহী ভাগত
চকা পানী টোপা পালে।
আলহী-চকুৰে দুচকু মুদালে;
ভজা মাছ মাটিতে থ'লে;
চুকত লুকুৰা বোন্দা মেকুৰীয়ে
থাপতে সামৰি ল'লে।
"লাগিবনে কিবা ?" গহীন মাতেৰে
গৃহস্থে বাতৰি ল'লে;
ন আলহীয়ে মুখৰ লাজতে
নালাগে বুলিয়ে ক'লে।
আধাপেটী হ'ই, কোৱাৰি চেলেকি
আলহী পৰিল উঠি;
ন ৰান্ধনীয়ে চেতনা লভিলে
পালে ওৰণিয়ে 'ছুটি'।
ৰাতি পুৱালতে সকলো কাহিনী
শুনি পালে নাৰী নৰ;
গতি-গোত্ৰ দেখি উজনিৰ আলহী
ভাটী এৰি দিলে লৰ।

———

কবিৰ প্ৰেম ।

(১)

বাইৰণ, কীট্‌চ্‌, ৱৰ্ডচ্‌ৱৰ্থ, ছেলি, টেনিচ্‌ন
পঢ়ি পঢ়ি হ'ল মোৰো কবি হবৰ মন ।
চেক্স্‌পীয়েৰ, স্কট পঢ়ি বহি মাজ ৰাতি,
নাটক-নভেল লিখিম বুলি ললোঁ চচ্‌মা আঁটি ।
লাহে লাহে পক ধৰিলে কবিতাৰ ফল,
ওলাল নাট্য-কাব্য-গল্প মধুৰ সৰল ।
ভাবিলোঁ মনত কত ভবিষ্যৎ কথা,
কিৰূপে সুখৰ মোৰ কৰিম ব্যৱস্থা ।
ঠিক হ'ল যাকে তাকে নিদিলাওঁ হিয়া,
কবিনী নাপাওঁমানে নকৰাওঁ বিয়া ।
কিয়নো, কবিত্ব গুণ নাথাকিলে গাত,
নাপাম সোৱাদ লগা প্ৰেমসনা মাত ।
নপকে পুনৰ প্ৰেম কবিতা নহলে,
নালাগে চাকিত জুই যথা বিনা তেলে ।
এই দৰে দিনে দিনে কত কথা পাঙো,
নাপাই সুফল পুনু নিজে নিজে ভাঙো ।
সাজিলোঁ মনতে কত মানস-প্ৰতিমা,
কতনা ভাবিলোঁ কথা নাই তাৰ সীমা ।
কিন্তু হায়! সকলোটি সপোনৰ খেলা,
নাথাকে এটিও যেবে চকু দুটি মেলা ।
শেহত প্ৰিয়াৰ গুনো বুলি পূৰ্ব্বভাষ,

প্ৰেমৰ কবিতা লিখি কৰিলোঁ প্ৰকাশ।
প্ৰতিধ্বনি হ'ল তাৰ মধুৰ সুৰেৰে,
মাহেকীয়া কাকতত বীণা ঝঙ্কাৰেৰে।
ওলাল তলত নাম বিনোদিনী-বালা,
ভাবিলোঁ এৱেঁই মোৰ মানসী কমলা।
জানিলোঁ পঠালে বিধি মোৰে ভাব জানি,
সুশিক্ষিতা কবিপ্ৰিয়া প্ৰেম-মন্দাকিনী।
কবিতাৰ ৰূপ দেখি হলোঁ বিমোহিত,
ভাবিলোঁ ইঁহিব ঘৰে এনে জেউতিত।
অৰ্দ্ধাঙ্গিনী কৰোঁ বুলি কৰিলোঁ যতন,
পূৰ হল আশা, মন আনন্দে মগন।
বিবাহ সম্পন্ন হ'ল, মিলি গলোঁ দুটি,
ভাবিলোঁ মিলিল দুটি কাব্য-প্ৰেম স্ফূৰ্ত্তি।

---

(২)

কিন্তু কিনো ক'ম ভাই, কওঁমানে বাঢ়ি যায়,
প্ৰেমিক কবিৰ এই প্ৰেমৰ বৃতান্ত ;
সকলো অসাৰ আশা, সকলো স্বপ্নৰ ভাষা
সকলোটি হ'ল ইঁয় দিঠকত অন্ত।
যেতিয়া বিবাহ কৰি আনিলোঁ প্ৰেয়সী কৰি,
কবিতা-প্ৰেমৰে স'তে চিনা বিনোদিনী,

বাইজৰ গালি খাই, পলাবৰ ঠাই নাই,
কল্পনা কোমল শয্যা হ'ল কাঁইটনি।
কি ক'ম প্ৰিয়াৰ কথা! শুনিলে লগাবা লেঠা,
চাওঁ বুলি সকলোৱে নতুন বোৱাৰী;
এবাৰ দৰ্শন পালে, নাতৰিবা কোনো কালে,
ৰ'বা চাই একেবাহে আপোন পাহৰি।
ৰূপত নিজেই কালী, থিয় হলে ধৰে চালি,
ৰঞ্জিত তাম্বুলৰাগে সুদীৰ্ঘ দশন,
কেশ মাধৱীৰ কুঞ্জ, ভ্ৰমে তাত প্ৰাণীপুঞ্জ,
স্বভাৱ-কটাক্ষ-ভৰা বক্ৰিম নয়ন।
নৰম নাকৰ চিন, হলে নাক ফুল হীন
বিশাল অধৰ যথা বাও পৰাহিৰ;
নিন্দি কদলীৰ মূল মধ্যদেশ অতি স্থূল
প্ৰথম সৃজন এয়ে সম্ভৱ বিধিৰ।
কি দিম শিক্ষাৰ নাম!— নিচিনে ঘৰুৱা কাম,
চিনে মাত্ৰ গৃহ-কোণ শয়ন-মন্দিৰ;
পিকেৰে বোলায় বাৰ, মলিয়ে ভূষণ গাৰ,
বচন গৰ্দ্দভ-নাদ কিম্বা হস্তিনীৰ।
কবিতা-হীৰক-দ্যুতি, প্ৰকাশি বঢ়াব জ্যোতি,
বুলি তেও মনে মনে আছিলোঁ সুস্থিৰ;
"শত্ৰুঃ ভাৰ্য্যা ৰূপৱতী",— শাস্ত্ৰৰ বচন মাতি,
মাৰিছিলোঁ মুখ আৰু গঞ্জনাকাৰীৰ।
কিন্তু কবিতাৰ চিন পোৱা হল সুকঠিন,
নিজে মই অনুৰোধ কৰিলোঁ এবাৰ;

তিনি দিন তিনি ৰাতি, এৰি থ'ই ঢাৰীপাটী,
লেখিলে কবিতা এই সুধাৰ ভাণ্ডাৰ।—
"তুমি কবিটা লেখিবলৈ দিলা,
মোৰ পানতো হৰি নিলা।
তুমি আপিচলৈ গলে,
মই অকল সৰিয়া হলে।
ভোক নেলাগে, তোপনি নাহে।
মদন-বানে দগ্ধ পান,
কৰা এটিআ ত্ৰান।
তোমালই টামোল লই,
বাতত থাকো গই।
জলপান সজাই বাতিত,
বহি থাকো মাতিত।
মোক যদি ভাল পোআ,
এবাৰ চইখু মেলি চোআ।
যদিহে মোক নিদিআ ভেতি,
শোনৰ নাকফুল এতি।
বানাৰচী সাৰি আৰু পাতৰ জেকেট,
ৰোহ পাটি বহি ঠাকিম বৰ ঘৰৰ চুকত।"

(৩)

পঢ়ি লৰালৰি কই, কবিত্বত ভোল গই,
নিজে নিজে কিযে হলোঁ নহয় বৰ্ণন;
বুজিলোঁ ইয়াৰে দৰ বঢ়াই কৰিলে জড়,

দুখীয়া কবিৰ এই সুখৰ জীৱন।
কবিতা ফৰ্ম্মুটি মাৰি, আনি ই কবিনী পাৰি,
ৰসৰ ভোঙ্গাত বুৰি প্ৰাণ যায় যায় ;
কৰাঁহি সহায় ৰাইজ, পাৰোঁ যদি হওঁ ৰাজ,
ধৰোঁ বানপ্ৰস্থীবেশ মুক্তিৰ উপায়।

সুৰাৰ জন্ম।

দেৱতা-দানৱে সাগৰ মথোঁতে
সুধাৰ টেকেলি পালে ;
মোহিনী-ৰূপত ভুলিল দানৱ,
দেৱতাই দকচি খালে।
মাত্ৰ চল চাই, দানহ এটাই
এবাৰ মাৰিলে ঢোকা ;
ততালিকে তাৰ সোমাল পেটত
বিষ্ণুৰ কটাৰী চোকা।
ৰাহু-কেতু নামে হ'ল দুডোখৰ
কটা পেটটোক ল'ই ;
সেইহে এতিয়া বছৰে বছৰে
জোন-বেলি গিলি থয়।
সেই সময়তে দৈত্যৰ পেটৰ
পৰিল অমৃত জৰি ;

আকৌলি নোপোৱা প্ৰকাণ্ড বিৰিথ
হ'ল পৃথিবীত পৰি।
গুটি লাগি তাৰ হ'ই সাঙী-ভাৰ
গছত ওলমি ৰলে ;
পাই কোনোবাই ৰস উলিয়াই
'বটলত' ভৰি থ'লে।
পৃথিবীত পৰি টিকনি ছিগিল,
গল স্থধা নাম তাৰ ,
পেট-কটা বাবে লঠামুৰা "ধ"ৰ
পেট-কটা অৱতাৰ।
'স্থৰা' নাম হ'ল সৰ্ব্বত্ৰ বিদিত
বেচোঁতাৰ নাম "স্থৰি" (শুড়ি) ;
পাব পাৰি হেনো এঢোকা খালেই
এতিয়াও স্বৰ্গপুৰী।
এতিয়াও হেনো স্থৰাপায়ী হলে
মোহিনীয়ে চুমা যাচে ;
ৰাগিটি লগাই, যতেই বাগৰা
ততেই স্বৰগ আছে।
পবিত্ৰ স্থধাৰ সাধু উপাসকে
দেখে ধৰা পুণ্যময় ;
কুকুৰে যদিও কৰে অপকৰ্ম্ম
নাথাকে তথাপি ভয়।
কলকলনাদে 'গ্লাচত' ঢালোঁতে
আহে নামি মন্দাকিনী ;

নিমিষতে জয় পাপ তাপ ক্ষয়,
হয় ধৰা স্বৰ্গখনি।
এতেকতে সবে ভক্তি সহকাৰে
গোৱা,—"জয় সুৰা জয়";
দূৰ হব দুখ, পাবা স্বৰ্গ-সুখ
নাথাকে নৰক-ভয়।

চণ্ডাল-কুমাৰী।

(কথা-সৰিৎ-সাগৰৰ পৰা।)

চণ্ডালৰ ঘৰত জন্মিল কন্যা
ৰূপত পোহৰ ঘৰ;
ওপজোঁতেই বাপেকৰ চিন্তা
ক'ত মিলিব বৰ।
বাপেকে বোলে ছোৱালীৰ ৰূপ
সোণতকৈও চৰে;
নামটো হওক কাঞ্চনমতী
ৰজাৰ জিয়াৰীৰ দৰে।
বয়সত কন্যাই ভাবিলে তেওঁ
সবাতকৈ ৰূপৱতী;
যি হব শ্ৰেষ্ঠ গোটেই বিশ্বত
তেওঁকে বৰিব পতি।

ইয়াকে ভাবি চাৰিও ফালে
ফুৰিছে মাথোন চাই ;—
আটাইতকৈ ডাঙ্গৰ কোন মানুহনো
চকুৰ আগে দি যায় ।
দেখিলে এদিন হাতীত উঠি
সৈন্য-সামন্ত ল'ই ;
গৈছে ৰজা মহাপ্ৰতাপী
ৰমক-জমক হই ।
ভাবিলে কন্যাই— "এৰেঁ ডাঙ্গৰ
এওঁকে বৰিম পতি ;
ৰং মনেৰে সাজি-পাৰি
কৰিলে পিচত গতি ।
ক্ষন্তেক পিচত আহিল সন্যাসী
ভস্ম ধূলা সানি ;
দেখিয়েই ৰজাই কৰিলে সেৱা
হাতীৰ পৰা নামি ।
ভাবিলে কন্যাই সন্যাসীজন
ৰজাতকৈও বৰ ;
তেওঁহে হব কাঞ্চনমতীৰ
মনৰ জোখাৰ বৰ ।
ইয়াকে ভাবি দুগুণ উছাহে
সন্যাসীৰ পিচত গ'ল ;
সন্যাসী গ'ই বাটৰ কাষৰ
শিৱ-মন্দিৰত ৰ'ল ।

সাষ্টাঙ্গে পৰি শিৱ-লিঙ্গত
কৰিলে নমস্কাৰ;
দেখি ভাবিলে কাঞ্চনমতীয়ে—
শিৱ তেওঁতকৈ চাৰ।
নতুন প্ৰেমৰ নতুন ৰসত
ওফন্দি উঠিল হিয়া;
মনে মনে কৰিলে ঠিক
কৰিব শিৱক বিয়া।
এনেতে এটা হৃষ্ট-পুষ্ট
কুকুৰ ওলাল তাত,
যাওঁতে গাটো ঘঁহাই গ'ল
শিৱ-লিঙ্গৰ গাত।
ভাবিলে কন্যাই সামান্য নহয়
সৰমানন্দন এওঁ;
দেখাতে ডাঙ্গৰ শিৱতকৈও
নহয় সমান কেওঁ।
ইয়াকে ভাবি ধৰিলে পিচ
কাঞ্চনমতীয়ে লৰ;
কুকুৰে গ'ই কৰিলে প্ৰবেশ
পাই চণ্ডালৰ ঘৰ।
আধা সিজা ববাৰি সঙ্গহেৰে
পেটটো ভৰাই ঠাচি;
আছিল এটা ডেকা চণ্ডাল
চোতালত ধেনু চাঁচি।

এনেতে আহি প্ৰভুভক্তই
প্ৰভুৰ ওচৰ পাই;
ভৰিত পৰি কৰিলে সেৱা
মিলন-সঙ্গীত গাই।
ভাবিলে তেতিয়া কাঞ্চনমতীয়ে
চণ্ডাল হে শ্ৰেষ্ঠ জন;
দুই হাতেৰে সাবটি ধৰি
অৰ্পিলে চিত্ত-মন।
সমাধা হ'ল চণ্ডাল-চণ্ডালীৰ
সমাৰোহেৰে বিয়া;
ডেকা-গাভৰু চাপি আহি
উৰুলি-জোনোকা দিয়াঁ।

ধোঁৱা-খোৱালৈ।

(আদর্শ প্রেমৰ কবিতা)

"অয়ি মুগ্ধে কান্তে কুটীলনয়নে চন্দ্ৰবদনে প্ৰসীদ।"

বিপদ কালৰ সখি সুখৰ লগৰি,
আনন্দৰ উৎসৱৰ চিৰসহচৰি,
দুখ-শোক-ক্ষুধা-তৃষ্ণা-সন্তাপহাৰিণি,
আহাঁ ধোঁৱা খোৱা মোৰ হৃদয় ৰঞ্জিনি।

ত্ৰিগুণ-ঈশ্বৰী তুমি ধূমপ্ৰসবিনি,
মিচিকি হাঁহিৰে দেবি, লোৱাঁ মোক কিনি;
মানময়ি, এৰাঁ মান শুনোৱাঁ সুভাষ,
লোৱাঁ কৰি চিৰকাল চৰণৰ দাস।

তোমাৰ অধৰ দেখি বিশ্ব মতলীয়া,
ফুলা ফুল দেখি যথা ভোমোৰা বলিয়া;
আলিঙ্গন-আশে আছে বিশ্ব হাত মেলি,
সকলোকে এৰি মোক ধৰা আকোঁৱালি।

ধপাতে যোগাব নিতে আহাৰ তোমাৰ,
ধোঁৱাই কৰিব কৃষ্ণ কেশৰ বিস্তাৰ ;
সজাম তোমাক মই আপোন হাতেৰে,
দুৰাবানে হিয়া মোৰ প্ৰেমৰ ৰসেৰে ?

চাপি আহাঁ সুভাষিণি, দিয়া মোক চুমা,
বৰষাঁ সঙ্গীত মধু প, ধ, নি, সা, গা, মা ;
বিশ্ব জুৰি হোক ধ্বনি কোৰ্ কোৰ্ কোৰ্,
নাচোক তালত তাৰ অপেচৰাবোৰ ।

থাকাঁ দেবি, তুমি মোৰে সততে লুকাই ;
নেদেখাবাঁ মুখ কাকো ওৰণি গুচাই ;
নুফুৰিবাঁ বাটে পথে ক্ষন্তেকো ওলাই,
চুহিব অধৰ লোকে যদি দেখা পায় ।

দেখিলে তোমাক শচী এৰিব ইন্দ্ৰই,
হব হৰমোহনৰ পুষ্প অভিনয় ;
সুন্দ উপসুন্দ দুয়ো মৰিব ৰণত,
ওলাব কানাই আহি ৰাতি দুপৰত ।

কেৰাণীয়ে চাহাবৰ কাণ মলা খাই,
চাপিব তোমাৰ কাষ ফোঁপাই-জোঁপাই ;
পণ্ডিতৰ কিল খোৱা বাণীৰ নন্দন
পলাই কৰিব আহি শ্ৰীমুখ-চুম্বন ।

ফুৰা গাৰে পানী খালে জাত যায় যাৰ,
তোমাৰ কাষত তাৰো নৰব বিচাৰ,
ভুলিব তোমাক দেখি মান-অপমান,
ধোঁৱা হৈ উৰি যাব কৰ্ত্তব্যৰ জ্ঞান।

এতেকে হৃদয়েশ্বৰি, নাযাবা আঁতৰি,
মুক্ত কেশপাশে থাকা সততে আৱৰি;
যক ধন, যক মান, থাকা মাথোঁ তুমি,
পাহৰোঁ সংসাৰ তয়ু চন্দ্ৰমুখ চুমি।

কন্যামেধ।

(১)

নগাওঁ জিলাৰ জকাই চুকৰ
ভদ্ৰ বৃহৎ ৰবা;
আগৰ দিনৰ খিতাপ পোৱা
ভাল মানুহৰ লৰা।
দোলাই ঘোৰাই ধনে বস্তুৰে
ৰমক-জমক ঘৰ;
টেলেকা চকুৰ পাক দেখিলে
মানুহে মাৰে লৰ।
মুখ দেখিলে যেয়ে সেয়ে
বোলে হনুৰ অংশ;

নাকটো দেখিলে আটায়ে বোলে,
কচাৰি ৰজাৰ বংশ।
মৰাপাট যেন চুলি টাৰেৰে
ঢকা গোটেইটো মূৰ;
শুকুলা ডাঢ়ি গোঁফৰে নৈতে
মুখ হৈছিল পূৰ।
ঢোল পেট, কুঁজা পিঠি,
ধেনুভিৰীয়া ঠেং;
খোজ কাঢ়োঁতে চোৱা যদি
সাইলাশ ভেকুলী বেং।
দাঁতৰ কথাটো নিজে নিজেই
গমি-পিটিকি চোৱাঁ,
লোকৰ ঘৰত তামোল নাখায়,
তাতে প্ৰমাণ লোৱাঁ।
বয়সৰ কথাত মুখ নবজাই
'চুপে' থকাই ভাল;
কিয়নো তাৰ কথা ওলালেই
লাগিব খৰিয়াল।—
চকু চৰহা বাইজে কয়,
ষাঠি বছৰ বুলি;
প্ৰমাণ দিয়ে আঙুলী টোঁৱাই
দেখুৱাই মূৰৰ চুলি
ভদোৰ কথা মানিলে মুঠেই
দিছে ত্ৰিচত ভৰি;

পোকে খালতহে দাঁত কেইটা
এবাই পৰিছে সৰি।
ছমাহ হৈছে এই ভদোৰে
পত্নীয়ে স্বৰ্গ পোৱা ;
সেইহে হাতত লাখুটি লই
হৈছে ছোৱালী চোৰা।

(২)

হাদিৰা চকীৰ কৃষ্ণ শৰ্ম্মাৰ
আছিল এটি কন্যা ;
দহ বছৰত দিছিল ভৰি
ৰূপে গুণে ধন্যা।
বিয়াৰ বয়সৰ চমু চাপিল
দৰা পাবলৈ নাই ;
কি হব উপায় ? বিয়া নিদিলে যে
পৈতৃক জাতটো যায় !
ভোকে নঘোনে দৰা বিচাৰি
টালি টোপোলা লই ;
সাদিনৰ মূৰত গছৰ তলত
ভদোক পালেগই।
ভদোৰ আশাব বৰষি টৌপত
লাগিল বুঢ়াৰ মন ;
ধনী জোঁৱাই, যেওঁ কিছু নাই,
পাম বহুতো ধন।—

বাৰে ভচহু কথা চোবাই,
সম্বন্ধ স্থিৰক'ই ;
উলটিল দুয়ো শহুৰ জোঁৱাই
ঘৰমুৱা হ'ই ।
ফাগুণ মাহৰ ছদিন যোৱাত
বিয়াখন পতা হল ;
কৃষ্ণ শৰ্ম্মাৰ দুইটা ওঠত
হাঁহি বিৰিঙি ৰ'ল ।
বসতি ললে হৰ-গৌৰায়ে
দৰা কন্যাৰ গাত ;
লগতে পৰিল ভদ্ৰকান্তৰ
হিয়া-কৰিখন শাঁত ।
ৰাইজে হলে দুয়ো পক্ষকে
পাৰিলে বিষম গালি ;—
"বিয়া নহয় শহুৰ জোঁৱায়ে
ছোৱালীজনীহে খালি ।"

(৩)

বিয়াৰ পিচত এদিন দুদিনকৈ
এপৰ মাথোন গ'ল ;
জকাই চুকৰ ভদোৰ ঘৰত
উঠিল কোলাহল ।
লৰি-চাপৰি সকলো গঞা
ভদোৰ চোতাল পাই ;

দেখেগই আছে ভদ্রকান্তই
দাঁত নিকটাই।
আগদিনা হেনো দুৱাৰদলিত
লাখুটি পিছলি পৰি;
কঁকালটো ভাগি কেঁকাই আছিল
এতিয়া আছে মৰি।
বাতৰি পাই কৃষ্ণ শৰ্ম্মাই
প্ৰথমে লাগিল থৰ;
তাৰ পিচত ভদোৰ ঘৰলৈ
দিলে বিজুলী লৰ।
মৰা জোঁৱাইৰ স্থাৱৰ অস্থাৱৰ
সম্পত্তিখিনি আনি;
সুখ কৰিলে বুঢ়া বয়সত
হৈ চহকি মানী।
কৃষ্ণই পালে ধন-সম্পত্তি,
ভদ্ৰই পালে পাৰ;
কন্যাৰ হ'ল সংসাৰখনি
যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ।

———

ধনীৰামৰ ধন।

"অজৰামৰৱং প্ৰাজ্ঞো বিদ্যামৰ্থঞ্চ চিন্তয়েৎ।"

ধনীৰ মৰোঁতে বাপেকমাক,
গোঁফে খোৱা নাছিল পাক;
সংসাৰ কঠীয়া তলিত মুঠেই জুৰিছিল কুৰিৰ হাল;
এনেতে পৰিল পৈতৃক আৰ্জ্জনৰ আল ধৰিবৰ পাল।
পৈতৃক অৰ্থ হেজাৰ কুৰি
ঘৰৰ ভেঁটি আছিল জুৰি,
লেখি বুজি ধনময় হ'ল ধনীৰ গোটেইটো মন
মিঠা সুৰত ভৰিল শ্ৰৱণ ঝন্ ঝন্ ঝন্ ঝন্।
একক কেনেকৈ কৰিব দুই,—
ধনীয়ে তাকে ভাবে শুই,
এনেতে বিয়াৰ সাঙ্গোৰেৰে ধনীৰ দ্বিত্ব ঘটিল;
খৰছ বঢ়াৰ গমটো পাই মূৰৰ মগজু লৰিল।
নোৱৰা হল লোণ তেল খাব,
মাছ মাংসলৈ নোৱাৰে চাব,
শুদাই পালেহে কোনোমতে দুগৰাহমান যায়;
ভকত মানুহ পৰ্ব্বৰ দিনত খোৱাৰে সহজ নাই।
গৰম বুলি নিপিন্ধে চোলা,
নোৱাৰে লব গাকত তুলা,
মাটিত শুলেহে ধনীৰ চকুত বাতি টোপনি আহে;
ধানখেৰ এবোজা জাপি ললেই জাৰ কাষলৈ নাহে।

ঘৈণীৰ মাথোন এখনি বস্ত্ৰ,
বেছি কৰিলেই হব নষ্ট,
কিয়নো এখন বস্ত্ৰহে হেনো সতীয়ে পিন্ধিব পায়;
অলঙ্কাৰ পাতি পিন্ধা তিৰুতাত সমূলি সঁজাত নাই।
এনেকৈ গ'লত এটা বছৰ,
ধনীৰ চিন্তনি বাঢ়িল ৰৰ,
কিয়নো পুত্ৰ নামেৰে এটি আকৌ বাঢ়িল লগ;
বিয়া কৰায়েই ডেকা ধনীয়ে খালে বিষম ঠগ।
ভাবোঁতে ভাবোঁতে ৰাতিটো গ'ল,
পেটৰ ভোকো নোহোৱা হ'ল,
দিনত খালে গধূলিলৈ একোকে নোৱাৰে খাব;
ভাবিলে ধনীয়ে!—'পাছিৰপৰা এসাঞ্জেই এদিন যাব।'
গলত এনেকৈ কিছুমান দিন,
ধনীৰ ভোকো হলহি ক্ষীণ.
সাদিনৰ মূৰত শুদা ভাতৰ এসাজ খোৱা হ'ল;
ছদিনৰ খৰচ চাৰি অনা জমাৰ ঘৰত ৰ'ল।
এদিন ধনীয়ে পাটীত পৰি,
ভাবিলে বহুত সময় ধৰি,—
"ইমান খৰচ কৰিব লাগিলে তেনেই উদং হ'ব;
তাতে ইমান অধিক ভোজন পেটে কেনেকৈ সব।"
পাগুলি পাগুলি অৰ্থ নীতি,
কৰিলে ঠিক সোণালি ৰীতি,—
সাদিন গুচাই পখৰ মূৰত কৰিব খোৱাৰ কাল;
তাৰ পিচত একেবেলিয়েই উপবাসেই ভাল।

ইয়াকে ভাবি কৰিলে তাকে,
কিন্তু নাখাই কেনেকৈ থাকে ?
চৈধ্য দিনতে মাক-পুতেক থাকিল দুয়োটা মৰি ;
ধনীয়ে বোলে—"এদিনতে শতুৰু শালিলা হৰি ।
থকা হলে আজিটো দিন,
নৰলহেঁতেন ভোকৰ চিন,
পথৰ পাচত লঘোন দিয়েই পাৰিলেহেঁতেন ৰ'ব ;
কেনেকৈ জানিম এদিনতে যে এনেকুৱাটো হ'ব !
ধনীৰ ফালেও পৰিল টান,
হেৰাল শ্ৰুতি-বুদ্ধি-জ্ঞান,
তথাপি তেওঁ অপেক্ষা কৰিলে চাবলৈ পৰীক্ষাৰ ফল ;
পেটৰ ভোকত তলনৈ পেটনৈ দাঘল দি পৰি ৰ'ল ।
ৰাতিয়েই ধনীৰ উঠিল জ্বৰ,
বাগৰি ফুৰিলে গোটেইটো ঘৰ,
গঞা এজনে দেখিলে পুৱা ভিতৰ প্ৰবেশ কৰি ;
ধনবোৰ বুকুত বান্ধি লই ধনীৰাম আছে মৰি ।
ইফালে সিফালে চকু ফুৰাই,
গঞাই ধনবোৰ নিলে ভৰাই,
মহা ফচ্চিবে গোটেই জীৱন সেই ধনেৰেই খালে ;
ৰাইজে মাথোন ধনীৰামৰ ভেলটো ঘৰত পালে ।

মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(১)

কলিয়াবৰত মেধিৰ ঘৰ,
নাম গোৱাত সুখ্যাতি বৰ,
কানীয়া মেলত সবাৰো মাজত
মান ভাগটি পায় ;
পুণ্য কৰিবৰ মনেৰে আজি
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(২)

লেখি-বুজি মোনাত ভৰি,
ললে টকা আঢৈ কুৰি,
ললে ভৰাই কানিৰ টেমাটো,
ওলাল মঙ্গল চাই ;
গোটেই গাৱঁতে উঠিল ঢৌ ;—
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(৩)

ঘাটত মেধিয়ে উঠিল টৈক,—
কিনো জাহাজ কিনো চৈ,
কেইখন বঠাৰে মাৰে ইয়াক,
কিমান বেগেৰে যায়!
ভাবি-চিন্তি লাহে-লাহে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(৪)

ইফালে-সিফালে চকুফুৰাই,
দলভূত উঠি মেধি যায়,
গোটেই বাটত মানুহ-ভৰা
সন্ধি পাবলৈ নাই ;
ইহঁতে বাৰু জানিব নাপায়নে
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(৫)

দেখিলে মেধিয়ে জাহাজ পাই,—
'টিকট'-ঘৰত উঠিছে হাই ;
নোছোৱাকৈ 'টিকট' কিনাৰ,
উপায়েই দেখোন নাই ;
ধুতি গাৰে কেনেকৈ এতিয়া
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(৬)

মানুহ যেতিয়া পৰিল কম,
লৈ 'ক্লাৰ্কৰ' 'মেজাজৰ' গম,
ক'লে—"বাবু, তীৰ্থলৈ টিকট
কিমান দিলে পায় ?"
বাবুৰে মাথোন বুজিব পাৰিলে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(৭)

কৰিলে প্ৰশ্ন—"যাবি কলৈ ?"
মেধিয়ে কলে,—"তীৰ্থ যলৈ",
শুনি বাবুৱে দিলে ধমক—
"তেনে 'টিকট' নাই" ;
কি হব উপায় ? কেনেকৈ এতিয়া
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(৮)

মেধিয়ে বোলে—'টকাকে খোৱাঁ',
শুনি বাবুৱে বোলে—'লোৱাঁ',
গোৱালন্দলৈ দিলে টিকট
দুকুৰি টকা পায় ;
কলৈ যাব নজনাকৈয়ে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(৯)

জাহাজত মেধিয়ে ললে উঠি,
মেলিলে জাহাজে ঘোৰাৰ ছুটি,
পাৰৰ গছবোৰ উভতি লৰিলে,
এনে অদ্‌ভুত নাই ;
লগুণ ডালত খামুচি ধৰি
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(১০)

দুখনমান তামোল খোৱাৰ বেলি,
গৈছিল জাহাজ ঢৌবোৰ ঠেলি,
এনেতে বালিত সোমাই পৰিল,
অলপো লৰচৰ নাই ;
সৰ্ব্বনাশ হ'ল, এতিয়া কেনেকৈ
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১১)

তিন দিন জাহাজ তাতে ৰ'ল,
মেধি উঠিব নোৱৰা হ'ল ;
বঙালে-কঙালে আছে ভৰি
মেধিয়ে কেনেকৈ খায় ?
কলপ্কলপকৈ শুধ শৰীৰে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(১২)

জাহাজত এজন আছিল ডেকা,
ভাবিলে মেধিয়ে পাইছে সেঁকা ;
কিনো চকেৰে একঠা ধৰাই
জীৱটো ৰখা যায় ;
শুকাই মৰিলে তেতিয়া ক'ৰ
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১৩)

ইয়াকে ভাবি মুখলৈ চাই,
ক'লে—"হেৰা মেধি-কাই,
ভালকৈ মই ভাত ৰন্ধাইছোঁ,
লোৱাঁ এমুঠি খাই ;
তেনেকৈয়েহে আগে পিচে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।"

(১৪)

মনটো থকা দেখি মেধিৰ,
"বট্‌লাৰেৰে" কৰি ফিকিৰ,
খোৱালে ডেকাই কোঠাত ভাত,
আৰু কোনোৱেই নাই ;
তাকে খাই লৈ নতুন বলেৰে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(১৫)

কন্তেক পিচত 'বট্‌লাৰ' আহি,
খুজিলে ধন হাঁহি হাঁহি ;
দেখিয়েই মেধিৰ কঁপনি উঠিল
এইটো কলৈ যায় ?
নাজানেনে ই 'পুইণ' কৰিবলৈ
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১৬)

মেধিয়ে বোলে—“এইটো কোন ?”
ডেকাই বোলে—‘ৰান্ধনি ‘বামুণ” ;
মেধিয়ে বোলে— “বামুণ যদি
পোন্ধ নো কিয় নাই ?”
ডেকাই বোলে— “এনে বাপুৰেই
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।”

(১৭)

“মেখেলা পিন্ধা”— মেধিয়ে কয়,
মছলমান এইটো বুজিছোঁ মই ;
ইয়াৰ হাতেৰে ভাত খুৱাই
দেহাটো কৰিলা ছাই ;
আৰু নো কিহৰ আশা কৰি
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১৮)

বিনাই বিনাই পইচা দিলে ;
ভাতেই মেধিৰ জাতটো নিলে ;
নিজকে দুষি মূৰটো দোঁৱাই
চিন্তাত অৱশ কায় ;
পাবনে নাপায় জাতটো ভাবি,
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

(১৯)

ডেকাই এনেতে লগালে মাত,—
"ভাতত সোমাই নাথাকে জাত,
জগন্নাথতে পাবা প্ৰমাণ
তৰ্কৰ সকাম নাই ;
তাকে শিকিবলৈ তোমাৰ দৰে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।"

(২০)

"ৰাখিছা প্ৰাণ খাই ভাত,
তাত যাব নোৱাৰে জাত,
ভালৰ অৰ্থে কৰা কামৰ
কোনো পৰাচিত নাই" ;
শুনি গুণি বেজাৰ মনেৰে
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(২১)

তিন দিনৰ মুৰত জাহাজ গ'ল,
পিচৰ ঘাটতে মেধি ৰ'ল ;
পৰাচিত হবলৈ উজাই আহিল
কেৰেয়া নাও পাই ;
শুনিলে মাজিয়ে— নাৰেৰে কিয়
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(২২)

দেখোঁতে মেধিয়ে ঘাটৰ থল
কেৰেয়া নাও তললৈ গ'স ;
মাজিয়ে উঠি সকলো ক'লে
মিত্ৰিৰ কুটুম পাই ;
বাতৰি দিলে— "পানীৰ তলেদি
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।"

(২৩)

শুনি আটায়ে কান্দি-কাটি,
পালেহি বহল নদীৰ দাঁতি ;
কিছুমান বেলি ইফাল-সিফালকৈ
বিচাৰি-খোচাৰি চাই,
দেখিলে জড় দেহাটি ল'ই
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(২৪)

কি দৰে সংকাৰ কৰিব শব,
দাহ কৰিবনে দিব কবৰ,
পণ্ডিতে বোলে— "এয়েই ভাল
তোলাৰ সকাম নাই ;
প্ৰভুৰ ইচ্ছাত মৰিও কি জানি
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।"

(২৫)

আটায়ে বুলিলে-"হয় হয়",
জানোচা ইদবেই মুক্তি হয়,
পানীয়ে পানীয়ে ইদবে গৈয়েই
কি জানি তীৰ্থ পায় ;"
বোলা ৰাম ৰাম আল্লা আল্লা
মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

বুঢ়াৰ উপদেশ।

"বৃদ্ধস্য বচনং গ্ৰাহ্যমাপৎকালে হ্যুপস্থিতে।"

ঘোষা।—বুঢ়া হোৱাঁ ভাই, একে চোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি।

(১)

স্কুল-কলেজত পঢ়িব লাগে
ডেকা হবলই গ'লে ;
পণ্ডিতৰ চেকনি পিঠিত ছিগে ;
পঢ়িব নোৱাৰিলে।

ছুপৰ নিশা টোপনি এৰি
পুৰিব লাগে তেল ;
সিমানতো দুষ্ট পৰীক্ষকবোৰে
কৰে পৰীক্ষাত "ফে'ল"।
(আকৌ) চুচৰি বাগৰি, বহু প্ৰবন্ধে
হলেও পৰীক্ষা 'পাচ' ;
খাটিব লাগিব কামৰ বাবে
ধৰি ভাঙৰৰ পাচ।
কানত সোমালে "ওপৰৱালাৰ"
সুমিষ্ট সম্ভাষণ ;
নিনৌ দিনৌ গ্ৰহণ কৰিহে
ঘটিব পাৰি ধন।
এতেকে বুঢ়া হোৱা ভাই, একে চোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ ডেকা-কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি।

(২)

আছে আৰু শুনা ডেকা কালটোত
ইয়াতকৈ বিপদ বৰ,
পোনেই ধৰা ছোৱালী আনি
কৰিব লাগিব ঘৰ।
জয়জয়তে নতুন বৈণীৰ
ওৰণি তলৰ হাঁহি ;

লাগিব মনত ফুলনি-বাৰীৰ
যেন গোলাপৰ পাহি।
দুদিন পিচত মুখ ওফোন্দাই
কৰিব ঘনাই মান ;
"দেহি পদ— পল্লবমুদাৰম্"
ক'ৰেহে পাবা ত্ৰাণ।
তুষ্ট কৰিবলৈ গহনা দিওঁতে
লাগিব কেঞাৰ ধাৰ ;
হব শেহত পাহিলা তাৰিখটো
যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ।
এতেকে বুঢ়া হোৱাঁ ভাই, একে চোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি।

(৩)

নপৰে অস্ত ইমান খিনিতে
ভালকৈ লেখি যোৱাঁ ;
পাৰানে নোৱাৰা ঠেলা সহিব
গমি-পিটিকি চোৱাঁ।
বিয়া কৰালেই সন্তান হব,
ইটোৰ পিচত সিটো ;
বঢ়াই নিদিলে ধাৰৰ সোঁত
তেতিয়া কৰিবা কিটো ?

ডাঙ্গৰ হলেই পঢ়াব লাগিব
পইচা কড়ি ভাঙি ;
ছোৱালী হলে উলিয়াই দিওঁতেই
লাগিব ধনৰ সাঙী ।
সৰ্ব্বস্বান্ত হৈ, লাগিব শেহত
বানপ্ৰস্থী হ'ব ;
তেতিয়াও হায়, ডেকালিৰ চিন
সাঁচ বান্ধি ৰ'ব ।
এতেকে বুঢ়া হোৱাঁ ভাই, একে চোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি ।

(৪)

শুনাচোন কওঁ আৰু অলপমান
ডেকা কালটোৰ কথা ;—
ইয়াৰ ঠেলাত মানুহ হয় ঠিক
দীঘলডঢ়ীয়া পাঠা ।
ভাল-বেয়াৰ নাথাকে বিচাৰ
মনৰ নাথাকে থিৰ ;
নামানে কাৰো হাক বচন
ভাবে নিজকে বীৰ ।
তেজৰ বলত সংসাৰ বনত
অনাই বনাই ফুৰে ;

শিয়াল বাঘ ছয় ৰিপুৱে
নেদী চেপাদি ধৰে।
তিতি বুৰি ভুল বুজোঁতেই
ওচৰ চাপেহি কাল ;
তেতিয়া আৰু উজাই যাবৰ
নাথাকে উপায় ভাল।
এতেকে বুঢ়া হোৱাঁ ভাই, একে চোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি।

আমাতকৈ বুধিয়ক নাই।

(গীত)

ঘোষা।— আমাতকৈ বুধিয়ক নাই।
বুধিৰ বলত পৰৰ মূৰত
আছোঁ একঠা থাই।

পদ।— আগেয়ে সকলো আছিল ভোদা,
দিব প্ৰমাণ ৰাকে সোধা,
মৰিছিল ভাবি লোকৰ বাবে
মূৰ ঘূৰোৱাই।

(আৰু) কৰিছিল নানান্ আবিষ্কাৰ,
লোকে ভুঞ্জিছিল সাৰ তাৰ,
যদিও নিজে পেটৰ ভোকত
আছিল কলমলাই।
এই চোৰ্ঁা,—গণিত বিজ্ঞান,
ভাৰতে উলিয়াই দিলে প্ৰাণ,
মজা কৰিলে ইউৰোপে
বিনা খৰচে পাই।
আৰু কত যুঁজ বাগৰ
কৰি কৰি লাগিল ভাগৰ,
লোকে দেখি হৰিষ পালে
নিলগৰ পৰা চাই।
আজি কিন্তু সিকথা নেচেল,
আমাৰ ওচৰত সকলো "ফে'ইল"
আজি আমি কাম কৰাওঁ
পৰৰ হতুৱাই।
এৰিলোঁ আমাৰ ৰাজ্য-দেশ,
কৰিলোঁ ভাবনা—চিন্তাৰ শেষ;
ৰাজ-নীতিৰ লগত আমাৰ
কোনো সম্বন্ধ নাই।
বিজ্ঞান দৰ্শন পিহিছে লোকে,
দিনে ৰাতিয়ে লঘোনে ভোকে,
ঘৈণীৰ লগত চুপতি কৰিয়েই
আমাৰ সময় যায়।

জাহাজ ৰেল লোকৰ সজা,
আমি উঠি কৰিছোঁ মজা,
বিজুলী ডাকত আমাৰ বাতৰি
অলপ বেচতে যায়।
আনে লেখা কিতাপ পঢ়ি,
ডাঙৰ পৰীক্ষা 'পাচ' কৰি,
আমাৰ মানুহ শয় শয়
দৰমহা আছে খাই।
আকৌ যেতিয়া লাগে যুঁজ,
আমি তাৰ নলওঁ বুজ,
আমাৰ নিমিত্তে আনৰ মাথোন
চিন্তাত তৰণি নাই।
যেতিয়া যুঁজলৈ যায় ফৌজ,
আমি কৰোঁ ঘৰত মৌজ,
জুগাল দাঁতিত ৰং মনেৰে
টিকিবাৰ জুতি চাই।
লোকে মৰে কাটিমাৰি,
আমি বিচাৰোঁ পাটী-ঢাৰি,
মহা ফস্তিৰে থাকোঁ শুই,
দুবেলা দুসাজ খাই।
অতি ভোদা যুঁজাৰুবোৰ,
পৰৰ বিপদৰ কৰে ওৰ,
নিজৰ কিন্তু বিনা লাভেই
পৈতৃক প্ৰাণটি যায়।

সেই হে আমি লৈছোঁ মত,
থাকিম সদাই পৰৰ আঁৰত,
থাকিব তেও প্ৰাণটো বাঁচি
লোকৰ লাথি খাই।
স্বৰ্গলৈ বা নৰ্কলৈ
যাওক মৰা যায় যলৈ ;
কড়াকড়ি আমাৰ ভাগত
আৰু কোনে পায় ?
জগতত বাৰু কোনে আজি
ক'ব পাৰে বুকু ডাঠি,
আমাৰ দৰে শিয়ান মানুহ
বিচাৰিলে পায় ?
(অন্ততঃ) মৰিলে কাৰো নাথাকে প্ৰাণ,—
এই ফেৰা আমাৰ আছে জ্ঞান ;
সকলো এৰি প্ৰাণটো ৰখাই
আমাৰ মন্ত্ৰ ঘাই।
সেইহে আমি নোখোজোঁ আন,
চৰ-চকালৈ নকৰোঁ কাণ,
জীয়াই থাকিলে বোপাইৰ নাম,
মান যদিও যায়।
ঘোষা।— আমাতকৈ বুধিয়ক নাই।
বুধিৰ বলত পৰৰ মূৰত
আছোঁ একঠা থাই।

পূৰ্ণচন্দ্ৰ ।

সদৰ আমীন সৰ্ব্বানন্দক
সকলো ৰাইজে জানে ;
আন নহলেও ঘৰৰ ঘৈণীয়ে
দেৱতাৰ দৰে মানে ।
ত্ৰিচ বছৰত ভৰি দিওঁতে
জন্মিল এটি পুত্ৰ ;
পুৰাই বাপুৰে পাঁজি মেলি
চালেহি গতি-গোত্ৰ ।
নামটো থ'লে পূৰ্ণচন্দ্ৰ
সোঁৱৰণি এখন কৰি ;
দিনে দিনে উলহি বাঢ়ি
ফুৰিব পৰা লৰি ।
সৰুতে ঘৰত পঢ়িছিলে
ফলি পুথি লই ;
অ-আ, ক-খ— মাতিব পাৰিছিল
কতো নোৰোৱাক'ই ।
স্কুলত দিলতো প্ৰথম ছোৱাত
আছিল লৰাটো ভাল ;
মাক-বাপেকৰ সহায় পাইহে
পিচত হল'হি কাল ।
দুই, তিনি, চাৰি বছৰকৈ
একে শ্ৰেণীতে পঢ়ি ,

চতুৰ্থ শ্ৰেণী পাওঁতে পূৰ্ণই
যোলত দিলে ভৰি।
সকৰে পৰা মাকৰ সাদৰ,
হাতনি পেৰাৰ ধনে ;
উচটাইছিল পূৰ্ণচন্দ্ৰক
সকলো কাৰ্য্যৰ পোনে।
তথাপি তেওঁৰ ষোল বছৰলৈ
ভালে কুশলেই গ'ল ;
চতুৰ্থ শ্ৰেণী পোৱাৰ পিচতহে
গোটেই সলনি হ'ল।
(এতিয়া) কপালৰ আগৰ দীঘল চুলিত
"জবাকুসুম" ঢালি ;
নালাগে সুখ লবলৈ নাপালে
দীঘল সেওঁতা ফালি।
মুগুৰায় ডিঙি কলাৰ নহলে
চচ্‌মা নহলে চকু ;
টেমি যেন ঘৰি আঁৰি নললে,
শুৱাই নধৰে বুকু।
উৰ্মালত "এচেন্স," মুখত চেলেউ,
ভৰিত বিলাতী "বুট"
নেদেখে যাৰে পূৰ্ণৰ মনত
সেয়ে জঙ্ঘলী ভূত।
এতিয়া পূৰ্ণই এদিন দুদিনকৈ
লই লগৰীয়া লৰা ;

ফুৰিবলৈ ল'লে দুপৰ ৰাতি,
পলাই ঘৰৰ পৰা।
বাৰ্ষিক পৰীক্ষাৰ উত্তৰ কাকতত
বৃত্তৰ পৰিধি আঁকি ;
পূৰ্ণক থলে পৰীক্ষকে
একেটা শ্ৰেণীতে ৰাখি।
পৰীক্ষকৰ কাৰ্য্য অন্যায় বুলি
উঠিল পূৰ্ণৰ খং ;
সেই দিনাৰ পৰা অন্ত পৰিল
স্কুলৰ লগত সং।
ছমাহৰ মূৰত বাপেক মৰিল,
মাউৰ বেমাৰত পৰি ;
ঘৰৰ গৰাকী হৈ পূৰ্ণই
মাটিত নথলে ভৰি।
মদ-মাংসৰ বজাৰ চলিল,
পৈতৃক চ'ৰা ঘৰত ;
চুবুৰীয়াৰ কাণ তাল লাগিল,
"হাৰ্ম্মোনিয়ামৰ" ৰোলত।
বাইজীহঁতৰ আমদানি হ'ল,
ভাটী মলুকৰ পৰা ;
নাচ-গানৰ ভাব-ভঙ্গীৰে
পূৰ্ণৰ হিয়া ভৰা।
পৈতৃক অৰ্থ অন্ত কৰিলে,
নানা অত্যাচাৰ কৰি ;

শেহত পূৰ্ণৰ অৱস্থা দেখিলে,
আটায়ে বোলে হৰি ।
সম্পদৰ বন্ধু যিমান আছিল,
সকলো আঁতৰি গল ;
খোৱাৰ দুখত, মনৰ শোকত,
মাকৰো মৃত্যু হ'ল ।
উপায় নাপাই মহাবিদ্যাটি
কিঞ্চিৎ আয়ত্তকই ;
কিছুমান দিন তৰিলে পূৰ্ণ,
নিশাচৰটি হ'ই ।
তাতো কিন্তু ভাগ্যৰ দোষত,
ঘটিল বিপদ ৰৰ ;
এমাহ পিচত বগা ঘৰত
হলগৈ পূৰ্ণৰ ঘৰ ।
অনুতাপৰ বহ্নিত এতিয়া
চেঁচা পোৰা হই ;
তাতে এদিন মৰিল পূৰ্ণ,
আপোনঘাতী হই ।
গুৰিতে শাসনৰ অভাব হলে
কেনে পৰিণাম হয় ;
পটন্তৰটো জলি থাকিল,
ভৱিষ্যতলৈ ।

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(১)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
(আমাৰ) বোপাককাইঁত আছিল হোজা,
কুসংস্কাৰৰ বান্ধি বোজা
আছিল সকলো বন্য পশু,
বৰ্ব্বৰ, অসভ্য।
মাথোন আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(২)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
(আমাৰ) ফুৰণ-চাকন, পিন্ধন-উৰণ,
গমন-ভোজন, ধৰণ-কৰণ,
লিখা-পঢ়া, কন্দা-হঁহা,
সকলোটি নব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৩)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
(আমি) "এটিকেট" শিকিছোঁ ইংৰাজী পঢ়ি,

"পেণ্টত ধৰিছোঁ চুৰিয়া এৰি,
পাগুৰি পেলাই পিন্ধিছোঁ 'হেট',
'কলাৰ' লগাই, তুলিছোঁ ফেট,
ডাঢ়ি-গোঁফ খুৰাই, 'পাউডাৰ' লগাই,
ভাবিছোঁ নিজক ভব্য।
সেইহে আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৪)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
কোমল চাউল, চিৰা পিঠা,
আমাৰ মুখত লাগে তিতা ;
"ফাউল" "বীফ কুকুৰা-কণী,
মদৰ বটল বিলাতী পানী,
নহলে এতিয়া নহয় আমাৰ
পূৰ্ণ খাদ্য-দ্ৰব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৫)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
আমি 'লভ' কৰো বিলাতী মতে,
গা ঘেলাওঁ পত্নীৰে সতে ;
(নিজৰ নহলে) পৰৰ স্ত্ৰীৰে বন্ধুতা কৰি,
বাটত ফুৰোঁ হাতত ধৰি ;
(কিয়নো) ভালৰ মানত সকলো ভাল
যেনে দুগ্ধ গব্য।
তাতে আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৬)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
(আমি) পাহৰি আহিছোঁ ঘকৰা মাত
নাখাওঁ চামুচ নহলে ভাত,
এৰিছোঁ সকলো আগৰ্বদনীয়া
চুষ্য-পেয়-চৰ্ব্ব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৭)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
বাহিৰ আমাৰ সদাই নিকা,
ভিতৰৰ পায় কোনেনো টিকা ?
নিজৰ দোষলৈ সততে অন্ধ,
পৰদোষ কৰোঁ দেখিলে শুদ্ধ,
নিজৰ স্বাৰ্থত হোৱা বিৰত
ভাব অকৰ্ত্তব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৮)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
যি নচলে আমাৰ পথত,
অজ্ঞান, অসভ্য বৰ্ব্বৰ সিহঁত,
দেখিলে নাসিকা কুঞ্চিত কৰি,
ভাবোঁ গলিত ক্ৰব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(৯)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
(আমি) জাতীয় ভাষাৰ সাহিত্য-চৰ্চ্চা,
এবিলোঁ জাতিৰ দেশৰ অৰ্চ্চা ;
যামৰে ধৰা ৰীতি এৰি
কৰিম সকলো নব্য।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(১০)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
নালাগে আমাৰ লেভেৰা দেশ,
লেভেৰা মানুহ জলধা বেশ ;
পুৰণি বুৰঞ্জী কৰিম ধ্বংস,
বঢ়াম নতুন সুসভ্য বংশ ;
কৰিম লুপ্ত পুৰণি কীৰ্ত্তি,
বৰ্ব্বৰোচিত সৰ্ব্ব।
কয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।

(১১)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য।
লৈছোঁ আমি নতুন দীক্ষা,
পাইছোঁ নিতে নতুন শিক্ষা,
আমাতে পাতনি উন্নত জাতি,
বান্ধিম তাৰেই জাতীয় ভেঁটি,

প্ৰাচীন জাতিৰ ভাটী দিব বেলি
গৰ্ব্ব হব খৰ্ব্ব ।
ভোটা তৰা-দৰে জিলিকি পৰিম,
মাজতে আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

বিহুৰ সম্ভাষণ ।

চতৰ শেহত ৰঙালি বিহু
চাপিল হাঁহি নাচি ;
লৰা-বুঢ়া ডেকা চাপিল
কাহি-হাঁহি-হাচি ।
নতুন সাজৰ 'বাহাৰত' হ'ল
জলক-তবক চকু ;
বিহুৰ ৰসত ওফন্দি উঠিল
আবেগ-ভৰোৱা বুকু ।
মাকৰ ঘৰলৈ জিয়াৰী আহিল
শহুৰৰ ঘৰলৈ জোঁৱাই ;
ওলগ ললে, পেট ভৰালে,
শান্দহ-পিঠা চোবাই ।
কোনোৱে কাকো ললে কোলাত,
কোনোৱে খালে চুমা ;

কোনোবে গালত বুলালে হাত
প্ৰেমৰ বসত পমা ।
কাৰোবা প্ৰথম দেখা দেখিতেই
ব'লে চকুৰ পানী ;
কাৰোবা মুখ পৰিল ৰঙা
গাটো উঠিল ঘামি ।
ন বোৱাৰীয়ে বিহু খাবলৈ
মিতিৰ আছিছে শুনি ;
ভিতৰৰ পৰা চিনি ললে,
বাৰৰ অলঙাই জুমি ।
ইজন-সিজনৰ খায়ন-নবন
দিয়ন-থোৱন হ'ল ;
গা উঠাই গীত গাই
পাক দিবলৈ গ'ল ।
"দহ-পচি" "চাকা-পাঙ্গা"
চিঞৰত গগন ফাটিল ;
ঢোল-টকা পেঁপা কালিবে
নতুন বছৰ আহিল ।
নতুন প্ৰেমিকে লেখিলে চিঠি
সোণালি চিয়াহী লই ;
প্ৰেমৰ উপহাৰ কিমান চলিল
কোনে অ'ভাব ক'ই ?
বিহুৰ বতাহত আমাৰ গাতো
লাগিছিল নতুন ঢ'উ ;

পাইছিলো যেন কথা-বাৰ্ত্তা
সকলেবোৰতে মউ।
এমন শিক্ষিত ডেকা বন্ধুৱে
মাতিছিল খুৱাম বুলি ;
আবেলি পৰত অকলে অকলে
গলোঁ তাৰৈকে বুলি।
প্ৰথমে গ'ল হাত-জোকৰা
অভ্যাৰ্থনাৰ পাল ;
তাৰ পিচতহে ধৰিলোঁ গম
কথাটো নহ'ল ভাল।
কিমনো ৰাবলৈ ভিতৰ সোমাই
কাণ্ড দেখিলোঁ মহৎ,
আছে খাদ্য নিশ্চিন্তে শুই
কঁপাই টেবিল ভৰত।
খৰিকাত দিয়া কুকুৰা মঙহ
থৈছিল ঠালত সজাই,
আছিল ফটিকা বটল চেৰেক
ভক্তলৈ বাট চাই।
আৰু কত বিলাতী আহাৰ
শুণনা নজনা নাম
চামুচ কাটাও দেখিলোঁ তাতে
যদিও নাজানো কাম।
সুধিলোঁ বন্ধুক— "একি কাণ্ড!
ইনো বিহু কেনে ?

উত্তৰ পালো— "সভ্য-সমাজত
হোৱা উচিত যেনে।
কিয়নো যদি ভদ্ৰলোকে
সান্দহ-পিঠা খায়
পাচ দিনা যে ডাক্তৰ 'ভিজিট'
মিছামিছিকৈ যায়।
আলু-কচু "বাই জ'ভ"
"ওৱাইল্ড বীষ্টৰ" খাদ্য;
তামোল খোৱা কুৎসিত ৰীতি
আটাইবোৰৰে আদ্য।
যি মুৰুজে এনে দিনত
মদমাংসৰ মোল
মানুহৰ শাৰীত নহয় গণ্য
সিয়েই "গ্রেটেষ্ট ফুল।"
কথাটো শুনি ভূমি ছুই
কৰ্ণত দিলো হাত;
বিদায় ললো বন্ধুৰ পৰা
নলগোৱাকৈ মাত।
কৰিলো ঠিক— নহয় কোনো
বন্ধুৰ ঘৰলৈ যোৱা,
আছা যদিহে কোনোবা ৰই
ইয়াতে তুষ্ট হোৱা।

চাহ ৰহস্যম্।

(আদৰ্শেনামিতাক্ষৰছন্দসা লিখিতং মহাকাব্যম্।)

প্ৰথমঃ সৰ্গঃ।

ৰসিক ৰঙাই কাই ফেহুজালি শুনি
চমকি দুচকু মেলি, খেপিয়াই চাই,
নাপাই পাটীত গম উষা গাভৰুৰ,
কোনোবাই নিলে বুলি, যেতিয়া লঠন
লই বিচাৰি ওলায়; তেতিয়া মন্থৰ
যত কলা-অৱতাৰ, এৰি সুকোমল
পাটী লয় যাৰ নাম; আৰু'উ ঘৰ্ম্মাক্ত
দেহে ক'লা-মলা হ'ই কেহেৰাজ বটা
যথা আছি 'অফিচাৰ' ঢোকে ঢোকে
ধৰে যাকে পিঠা-সমন্বিতে, দিনটোৰ দুখ
লাজ কাতি কৰি থই; বৃকোদৰ বীৰে
যথা পিঠা-অন্ন-ক্ষীৰ, নকৰি কেৰেপ
বকাসুৰ নৃপতিৰ বাঘ-ঢকালই;—
সেই চাহ সুধা-সম পাৰ্থিব দ্ৰব্যৰ
খুজিছোঁ কাহিনী গাব তাল-লয় সতে,
কৃপা কৰি আহাঁ বগী গায়নী আই,
লই সেই বীণধ্বনি কৌটিকলীয়া,
পাৰ্ব্বতি-চাঙৰ পৰা ভোজন-অন্তত।

যদিহে ছিঁগিছে তাঁৰ জোৰাবাঁ আপুনি
বিহাৰ আগৰ পৰা দহি ছিঁড়ি লই ;
গুচাম আলাক্কু মই "পীয়েৰ্ চপেৰে ।"
শিকাবা মাধোন মোক ঋষভ-সুৰত
কিদৰে বর্ণাব লাগে চাহৰ কাহিনী ;
কিন্তু এটি কথা দেবি, নবুজিলে যেন
নকৰা খণ্ডত সাত পুৰুষ নিস্তাৰ,
যি দৰে জাপৰী বাঘে কৰিলে সিদিন'
দেখুৱাই মুদ্রা যত নীৰ ৰমণীৰ ।
যদিহে কঁকাল পৰি হইছা আগৰ
কালিদাস বেদ ব্যাস, বাল্মীকি হোমাৰ,—
চাৰি বাহকৰ কৰি স্কন্ধ-আৰোহণ
হৰিবোল চিঞৰেৰে চলিবা বেগাই ,
বিষ্ণুপ্রাপ্ত দেহা যথা নিমতলালই ।
বীণধ্বনি দিবা লক্ষ্মীৰামৰ পিঠিত
বঞ্জক-ৰাসভ-পৃষ্ঠে শুষ্ক বস্ত্র যথা ।
শুকাল যদিহে ৰস ভাটী বয়সত,
আনিবা জগত যত ৰসৰ ঘোলনি ;—
গেন্ধেলী, ফেদেলী, শচী, মেনকা, উর্ব্বশী,
কুঁজীবাই, শূর্পনখা, হিড়িম্বা, ৰাধিকা,
খটাসুৰ, বঘাসুৰ, ঘটোৎকচ, হনু,
গেবেলা, ফেদেলা, কানু, অষ্টাবক্র বীৰ ;
দেখিলেই বয় যাতে ৰস লালী গুৰ,
লালটি প্রবাহ যথা 'ৰসগোল্লা' দেখি ।

শৰদৰ ভিমবোৰ উমাই উমাই;
লাগিব অগাৰ আৰু অৰ্থৰ পোৱালি,
ঝোলোঙাত ভৰি থই, ভুলিব ভোলাই
যাক ভাণ্ডৰ বাগিত ; থাম আমি 'ৰ'ষ্ট'
কৰি ৰসৰ লগত। এতেকে দুয়োকো
লবা যেনেতেনেকই। দহোকুৰি, বধে
ছোৱে, নাপাহৰা যেন কুম্ভোদৰ হস্তী
বক্ৰ গণেশ বাপুক। জোকাৰি দীঘল
পেট, উঠি ইন্দুৰত, কাণত কলম
লই কাকতী বেশেৰে, তৰণীৰ দল
যথা আহে যেন লৰি। ভয় নাই বাহনৰ
বাবে ; থৈছোঁ মেকুৰী বান্ধি শিকলী
লগাই। তেৱেঁ মোৰ বুদ্ধিৰ ভাবনা ;—
শুনো আছে লম্বোদৰ বুদ্ধিৰেই ভৰি,
কঠাল কুঁৱৰী যথা কোমল কোঁহেৰে ;
অথবা যিৰূপ, কলা বেমাৰীৰ পেট
জ্বৰ খাপৰিৰে। দিয়ে যদি লেখি এই
কাব্য মহত্তম, সমূল কদলী তৰু
পাব পুৰস্কাৰ। আঁঠা দেবি, এতেকতে,
সকলোটি লই, ধৰা গীত ঐক্যতানে,
মধুৰ সুৰেৰে, যথা সান্ধ্য-সঙ্কীৰ্ত্তন
গোমায়ু কুলৰ।

কৈলাশ-শিখৰ-শৃঙ্গে
দেব পশুপতি উপবেশি ব্যাঘ্ৰ চৰ্ম্মে,

মুদি ত্রিনয়ন, কৰিছিলে ঘোঁটা-পান
কলহে কলহে; কুম্ভকর্ণ বীৰে যথা
মস্ত কুম্ভ তুলি, ভোজন গৃহত পশি
টোপনি অন্তত। নীৰবি জীমূত মন্দ্র
এনে সময়ত, কৰি হাম্বাৰৱ ঘনে
পশিল বৃষভ সেই মহা ৰঙ্গাঙ্গণে,
খেদা খাই পাৰিষদ গোৰক্ষ নন্দীৰ;
তাহানি কৃষ্ণাই যথা দ্বাৰকা দ্বীপত
জৰাসন্ধ নৃপতিৰ বিষম খেদাত।
ভৰিৰ ৰভাহ লাগি পৰিল বাগৰি,
সিদ্ধিদাতা জনকৰ সিদ্ধিৰ টেকেলি;
পৰে যথা ঠাৰি ছিগি কুষ্মাণ্ড চালৰ।
একেবাহে ললে গতি অলপো নৰই,
দক্ষিণা গোন্ধত যথা ভূদেৱৰ দল।
সদিয়াৰ উত্তৰৰ চিংফৌ গিৰিত
চহোৰা ক্ষেত্ৰত পৰি ৰ'ল ঠেকা খাই,
ষ্টেচনত ৰেলগাৰী যথা। হ'ল জন্ম
পাদপৰ মুঠিত লুকুৱা পাৰিজাত
তৰু যথা সিন্ধু মন্থনত। পালে জন্মি
চাহ নাম চহোৱা ক্ষেত্ৰত; ৰল তাতে
বহু দিন, নাজানিলে কেৱেঁ; মাতৃ-গর্ভ
স্থিত যথা জাৰজ সন্তান।

ইতি চাহৰহস্যে মহাকাব্যে প্রথমঃ সর্গঃ।

দ্বিতীয়ঃ সৰ্গঃ ।

উঠিল গগনমাৰ্গে পুৱাতে এদিন,
শতেক যোজন ব্যাপি ঢেঁকী ভয়ঙ্কৰ,
তুচ্ছ কৰি ধূমকেতু হেলি-আবিষ্কৃত ।
দেখা গ'ল প্ৰাণী এক ওপৰত তাৰ,—
জক্ জক্ কাম্মিহাৰ. গেৰুৱা বসন,
'কপালে চন্দন, গলে ৰুদ্ৰাক্ষৰ মালা,"
কাণ ছিগা বেহেলা হাতত ; ভস্ম সনা
দেহা যথা টোকাৰি বায়ন, অৰ্থ হেতু
ভিক্ষা বৰা বাবাজী নামেৰে । মহানন্দে
ধাবিলে ঢেঁকীয়ে, ঢেঙ্কু ঢেঙ্কু স্বৰে
পিঠিত প্ৰভুক লই পশ্চিমৰ ফালে ;
যথা জাঁজি লুইতত কাক পৃষ্ঠে লই ;
কিম্বা যথা, বটুৱা টকচ ঘোৰা ধায়
হাট মুখে, পৃষ্ঠে লই মহাজন দ্ৰব্য
সমন্বিতে, তুলি ঘনে ফোঁপনি ঝঙ্কাৰ ।
উত্তৰিল বিলাতৰ লণ্ডন-নগৰত,
ঠিক দুপৰত হই তৃষ্ণাত কাতৰ ;
পিৱালি চুকত যথা সিদ্ধিৰাম বীৰ
হওঁতে সকলো প্ৰাণী শয্যা-সহবাসী ।
সচকিত নৰনাৰী বিলাত-নিবাসী,

দেখি ঢেঁকী মহাপ্ৰাণী ; ছাত্ৰগণ যথা
কম্পিত সভয়ে দেখি গুৰু সমুখত,
থাকোঁতে ধপাত খাই মহা আয়মেৰে।
পলায় ৰমণীকুল ঢেঁকীৰ শব্দত,
পলায় গৃহিণী যথা খেদিলে গৃহস্থে
জলদ গৰ্জ্জনে গৰ্জ্জি ঢেঁকী—ঠোৰা লই।
হে পাঠক চিনিচানে কোন এই জন ?
কিয়বা ইহেন বেশে ফুৰে দেশে দেশে ?
নিচিনা যদ্যপি, চিনি লোৱাঁ ভালকই,—
এয়েঁই নাৰদ মুনি, কন্দলৰ গুৰি,
"গ্ৰামস্য মণ্ডলো" যথা, বানচ বিহীন
'হৰকৰা' জগতৰ, অহিফেনভোজী
"তস্য মন্ত্ৰী গাওঁবুঢ়া" সদৃশ। ধন লই
ধান বানি ফুৰোঁতে খেহত, পাই লগ
ভকতৰ কানীয়া সত্ৰত ললে ৰঙ্গে,
প্ৰভুৰ প্ৰসাদ—টিকিৰা শৰ্কৰা পিঠা
অতি বিতোপন ; শেহত এবাটি পানী
আহা কি মধুৰ, গয়াৰ মচলা দিয়া
তাম্ৰকুট যথা। পৰিচয় পালে শেষে
চাহ নাম তাৰ, সদিয়াৰ শিতানত
আছে ক্ষেত্ৰ ভৰি, আনি তাৰে পত্ৰ হৰি,
কৰিছে প্ৰস্তুত এই দিব্য "সৰবত্‌" ;
পালেও বুকত গোৰ নেৰে যাক লোকে।
ভাবিলে নাৰদে শুনি অতি সুসংবাদ,—

চাহৰ নিমিত্তে নিশ্চয় ঘটিব ৰণ,
অশ্বিনীৰ বাবে যথা দ্বাপৰ যুগত,
কিম্বা যথা পথাৰত সীমাৰ কাৰণে
দুই সীতা-বল্লভৰ। শেষে হলে চাই
তেওঁ নিলগৰ পৰা, পাব সুখ ; পায়
যথা নবীন যুবকে নব-বধূমুখ-
বস্ত্ৰ কৰি উন্মোচন। দিবলই
তাকে ভাবি চাহৰ বাতৰি, প্ৰবেশিছে
বিলাতত হেলাই-হেঁপাই ; অসমীয়া
বাৰ্ত্তাবহ পশে যথা আহি, অযথা
কালত লই ভেঁকুৰা বাতৰি।

ইতি চাহবহাস্য মহাকাব্যে দ্বিতীয়ঃ সৰ্গঃ।

তৃতীয়ঃ সৰ্গঃ।

পশেছিল নাৰদ এক কফি দোকানত,
দেখিলে বহুত নৰ কফি পান কৰা,
বচন চৰ্ব্বণ কৰি আদি অন্ত হীন ;
যথা আমোলানীগণ মধ্যাহ্ন সময়ে

বৃত্তাকাৰে বহি লই ৰঞ্জি ওষ্ঠাধৰ,
গোৰোৱা তামোল চূণ সুপক্ক পানেৰে
পিকেৰে বাঙ্গলী কৰি ঘৰৰ পিৰালি।
গাঁঠিৰ পইচা ভাঙি কফি কিনি লই,
ঢোকা মাৰি অন্ত কৰি গুচালে পিয়াহ;
ভাতৰ পোতনি যথা পেটুলী বুঢ়ীয়ে,
কিম্বা যথা অগস্ত্যই সমুদ্ৰৰ জল।
মনটো সুস্থিৰ কৰি, কলে ধীৰে ধীৰে,
গম্ভীৰ স্বৰেৰে অতি, সম্বোধি সমস্ত
জন, স্তব্ধ কৰি ভগা ঢোল, স্তব্ধ কৰি
যত গায়ক বাসভদল,—"হেৰ হেৰ
বিলাত নিবাসী, অমৃত থাকোঁতে কিয়
মৰ কফি খাই; বুঢ়া বুঢ়া অসমীয়া
ভকত সকলে খাই যথা আধাখুণ্ডা
চাউলৰ গুৰি, বিবিধ সামগ্ৰী এৰি,
দোমাহীৰ দিনা? সকলো উজাই ব'ল
পৰি সাগৰত, বাৰিশা কাৱই যথা
বাঢ়নী পানীত; সদিয়াৰ শিতানত
পাবি মহাক্ৰম, সমস্ত শৰীৰ তোৰ
ৰসেৰেই পূৰ; ঠিক যেন ৰহধৰা
কেতেকী-কঠাল। এবাৰ সোৱাদ পালে
নোৱাৰ ভুলিব, নোৱাৰে ভুলিব যথা
হালোৱা ককায়ে, দুপৰীয়া পোৰা মাছ
পইতা ভাতেৰে।"

নাৰদৰ টোপ দেখি
খুটিলেহি টপাটপ বিলাতী চেঙেলী,
ভেও দি উঠিল যথা কূপৰ মণ্ডূক।
সমস্বৰে মুহূৰ্ত্ততে জম্বুক-নাদেৰে
কৰিলে প্ৰতিজ্ঞা সবে গগন কঁপাই ;—
"নিশ্চয় নিশ্চয় আমি যাম কালিলই
কৰিম উদ্ধাৰ চাহ ; হেলেন উদ্ধাৰ
যথা কৰি দিগ্বিজয়। সোমাৰ শত্ৰুৰ
দল পৰ্ব্বতে পাহাৰে, শুনি সিংহনাদ
সপ্তদশ তুৰস্কৰ, বঙ্গীয় লক্ষ্মণ
যথা কচু-কাননত। অথবা যিৰূপ,
ভয়াৰ্ত্ত হোচেন পূৰ্ব্বে পাই এবা খাল,
ছিন্ন কৰি উৰ্ণনাভ-জাল।"
শুনি ৰঙ্গে
মুনি-ধূৰ্ত্ত মৃগ-ধূৰ্ত্ত যথা, ওলোটাই
দিলে মুখ বাহক ঢেঁকীৰ, লক্ষ্য কৰি
ত্ৰিদশ-আলয় ; যি ঢেঁকীৰ অভ্যন্তৰ
ধান জুৰি থ'ই, শচী আই আছে বই,
অমৰাপুৰীত।

ইতি চাংৰহস্যে মহাকাব্যে তৃতীয়ঃ সৰ্গঃ।

চতুৰ্থঃ সৰ্গঃ।

দেঢেই-দেঢেই-ঢেই, ভেঁ-পোঁ-ভেঁ-পোঁ-পোঁ-পোঁ,
ঢোল-শিঙ্গা, পেঁপা-কালি বাজিল সঘনে,
ঊনবিংশ শতিকাৰ ছাবিচ অব্দত,
কঁপাই কুণ্ডিল-মুখ ভৈৰব গৰ্জ্জনে ;
বাৰিষা কালত জলে ভেক-ৰব যথা ;
তুচ্ছ কৰি হোকা-মন্ত্ৰ আফিং-ভোজীৰ,
পশিল কাণত আহি, পশে উকষণি
যথা ফুটা চাল ভেদি। শুনা গল,—চি, এ,
ক্ৰুচে কৰিলে উদ্ধাৰ চাহ গছ, পাৰ
হই সপত সাগৰ, জানকী উদ্ধাৰ
যথা। সিদিনাৰে পৰা ৰাষ্ট্ৰ হ'ল কীৰ্ত্তি
তাৰ বিশ্বৰ বুকত, মৎস্যগন্ধা-বস্ত্ৰে
যথা মৎস্যৰ সুৰভি। বুঢ়া বুঢ়ী, ডেকা-
ডেকী, বালক-বালিকা, মুগ্ধ হল প্ৰেমে
তাৰ ; মুগ্ধ যথা মূৰ্খ যুবা, ডেৰগঞা
নাচনীৰ দেখি লয়লাস ; কিম্বা যথা
ৰাজহংস বাৰিষা কালত, চোতালত
শৰীসৃপ দেখি ; অথবা যিৰূপ হায়,
কবি-শিৰোমণি, বহল জঘন দেখি
নায়িকা বামাৰ। সুপবিত্ৰ দ্ৰব্য অতি
পুণ্যতত্ত্ব পৰশত "ব্ৰেকো"-সনা

ফটা জোতা যথা। সমস্ত জগৎ আজি
হ'ল বশীভূত, চাহৰ মহিমা দেখি,
বশ যথা নব যুবা নব গৃহিণীৰ,
টেলেকা নয়ন দেখি ভ্ৰূকুটি-ভয়ত।
অন্ত হল মহাকাব্য চাহৰ কাহিনী;
নাই আৰু উপদেশ কাৰো প্ৰয়োজন।
বহাঁ বাণি, সাজু হই সহচৰ-সতে,
পাৰিষদ-সহ আলআবেথ যিমতে,
কৰাঁ সেৱা ভাগে ভাগে স্বৰ্গীয় সুধাৰ,
শৰাধৰ অন্ত হলে কল-মাহ যথা।
তাৰ পিচে, তামোল-ধপাত খাই, মুখ
শুদ্ধ কৰি, ওলোৱা সত্বৰে, একে চাবে
এই মোৰ ভৱনৰ পৰা। হেতু তাৰ
সোধা যদি আছে বহুতৰ;—প্ৰথমতে
"জন্তুবিদ্যা-মহার্ণবে" পাই, "যাদুঘৰ"
পেলাব ভৰাই, ধৰি নি তোমাৰ যত
সহচৰ দল; যিৰূপ ভৰাই থয়
গুপ্ত প্ৰণয়ীক চন্দুকত প্ৰেমিকা
সতায়ে দেখিয়া প্ৰবাসী পতি হয়
উপগত। নহয় অকল সেয়ে। মাৰে
যদি ইন্দুৰক প্লেগৰ ডাক্তৰে, বৰ
পেট দাঙিব নোৱাৰি, মিলিব দুৰ্দ্দশা
ঘোৰ গণেশ বাপুৰ. নোৱাৰিম মইও
দেখি, বোকোচাত লব। সেয়েহে তোমাৰো

পুনু নিস্তাৰৰ বাট, প্ৰতিদ্বন্দ্বী ৰূপে
আছে বহু সৰস্বতী পুৰুষ-ৰমণী
ৰূপে জম্বুদ্বীপ জুৰি, হয় যদি হাঁয়,
ভাগে দোষে জয়দ্ৰথ দ্ৰৌপদীৰ দৰে,
নোৱাৰিম ভীম হই উদ্ধাৰি আনিব।
এতেকে পলোৱাঁ তুমি সহ-সহচৰ,
নতু ভাগ্য-বিপৰ্য্যয়, অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ-লাভ,
প্ৰহাৰেণ ধনঞ্জয় যথা।

গ'ল, গ'ল,
পলাল সকলো। উচতাই জোল-টোপা
থালো ৰাক্ষনীক। কৰাঁহে পাঠক পান
চাহৰ মদিৰা; গোৱাঁ গীত উচ্চ ৰৱে,
জলদ গৰ্জ্জনে, তুচ্চ কৰি সিংহনাদ,
ৰাৱণাদি কৰ্ব্বুৰৰ ৰণ-প্ৰাঙ্গণৰ।
আহাঁ চাহ, দিয়াঁ মোক মধুৰ চুম্বন।

ইতি চাহৰহস্যে মহাকাব্যে চতুৰ্থঃ সৰ্গঃ।

ডাৰুইনৰ "থিয়'ৰিৰ" নেগুৰ

ডাৰুইনে কয়,— "মানুহ জাতি
হনু ককাইৰ বংশ ;
উন্নতি হওঁতে ক্ৰমে ক্ৰমে
হেৰাল কিছুমান অংশ।
দীঘল নোমবোৰ চুটি হ'ল
ক্ৰমোন্নতিৰ সোঁতত ;
নেগুৰ ডালো খহি পৰিল
ডাল বগোৱাৰ চোটত।
মানুহ নামেৰে নতুন এবিধ
জন্তু পৰিল হই ;
একে চোঁচাই পালেহি আগ
সকলো জন্তুতকই।"
শেষ কৰিলে ইমান খিনিতে,
ডাৰুইনৰ তথ্য ;
ৰ'ল কিছুমান সেই কাৰণে,
ওপৰঞ্চি কথা।
মানুহ সদাই নাথাকে মানুহ,
তাৰো উন্নতি হব ;
কওঁ শুনা একে থৰেৰে
কেনেকই কিহত ৰ'ব।—

প্ৰথমতেই "টাই" "কলাৰ",
মণি-মাদলীৰ ভৰত ;
উথহি উথহি ভিঙিৰ সাঁচটো
হেৰাব মূৰৰ তলত।
দিনে ৰাতিয়ে বিত চকুৰ
আমান সহি থাকি ;
ধৰ্ম্মঘট কৰি নাক চকুৱে
দিব এদিন ফাঁকি।
গ্ৰামোফোনৰ ব্যৱহাৰত
ঢুকাব জিভা-ওঁঠ ;
খুৰৰ চুমাত তত হেকৱাই
পলাব ডাঢ়ি-গোঁফ।
চুলি কেইডাল 'হেটৰ' তলত
গুঁওতে সদাই ৰাখি ;
হঠাৎ এদিন নোহোৱা হব
তপা কাষেই সাক্ষী।
পৰৰ কথালৈ কাণ নিদিয়াত
মিলিব কাণৰ ক্ষয় ;
চামুচ-কাটাৰ প্ৰভাৱত হব
হাত দুটাৰো লয়।
দোলা-ঘোৰা, 'মটৰকাৰ',
চাইকল্, বাগীৰ তাপত ;
"অনভ্যাসে হতা বিদ্যা",
লুকাব চৰণ লাজত।

সৰশেহত কাৰো লগত
নৰব কাৰো সঙ্গ ;
মোটৰ ওপৰত, উন্নতি হই
ৰ'ব একেটা অঙ্গ।
মানুহ গুচি ক্রমোন্নতিত
কোমোৰা আকাৰ পাব ;
কই থ'লোঁ, গুণ নহলেও
ধৰমনো ক'লই যাব ?
আপত্তি যদি আছে কাৰো
একে আৰাৰেই কোৰোঁ ;
ক্রমোন্নতিৰ নেগুৰ theory
নহলে দাড়ি লোৰোঁ।
ললেই নামটো ফাটি ওলাব
সহস্রমুখী হ'ই ;
জল্জল্ কৰে ওলাম নতুন
Evolutionist মই।

আমাৰ জাত।

(১)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ;
সকলো জাতিয়েই ৰব পৰি,
আমি যাম স্বৰ্গলই লৰি,
নন্দন বনত ইন্দ্ৰৰ লগত
পিন্ধিম পাৰিজাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(২)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
চন্দুকত ভৰোৱা ধৰ্ম্ম আমাৰ,
নাপায় কোনেও অংশ তাৰ,
তাৰে বলত অকলই আমি
দেখিম স্বৰ্গৰ বাট।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৩)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
আন ধৰ্ম্মৰ আছে যিমান,
অপবিত্র মেলেছ্ সিমান ;
সিহঁতে ছুলে অশুচি হয়,
আমাৰ বাট-ঘাট।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৪)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
দেখিছো আমি ঈশ্বৰ কেনে,
দৈৱকাৰ ঘৰত জন্মিছিল যেনে,
একুৰি তেৰ কোটি দেৱৰ
ছবি আমাৰ গাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৫)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
তমোগুণেৰে ভৰোক অন্তৰ,
বাজত তথাপি ঢাকোন সম্বৰ ;

তাৰে বলত বশ্য কৰি
ৰাখিছোঁ ঈশ্বৰ গাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৬)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
যদিও আমাৰ বুদ্ধি বেঁকা
শাস্ত্ৰৰ অৰ্থত লগাওঁ ঠেকা ;
তথাপি অকল আচাৰৰ গুণত,
পাপৰ মুণ্ডপাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৭)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
তিনিও প্ৰসঙ্গত গাধোওঁ ;
ধুতি কাপোৰ মাখোন চোওঁ ;
মলি মাখোন যদিও সাৰ ;
নাথাকে দোষ তাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৮)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
যদিও লুকাই সকলো খাওঁ,
কিনা চুমাৰো জুতি চাওঁ ;
দেখা দেখিকে নাখাওঁ আমি
পানৰ লগত ভাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৯)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ;
সোতাৰ ভৰিৰে খালে পানী,
খাব লাগব শান্তি-পানী ;
লাগিব পাপ, ভৰি দিলেও
নিচিনা মানুহৰ ছাঁত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(১০)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
যিহকে ইচ্ছা লুকাই লুকাই,
কৰিলে দোষ একোৱেই নাই ;

নেদেখাকৈ ডাক-বঙলাতো
পাৰিব পাৰি পাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(১১)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
(পূৰ্ব্বে) গুণ কৰ্ম্মত চাৰি জাতি,
এতিয়া বাঢ়িল পো-নাতি;
উপজিলেই যাৰে তাৰে
বন্ধা পৈতৃক জাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(১২)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
জাতেই আমাৰ ধৰ্ম্মৰ সাৰ;
ছুৱা-সজৰো সুন্দৰ বিচাৰ,—
ৰান্ধি দিলে যদিও খাওঁ,
ছুলে নৰয় জাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(১৩)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
মানুহক শুনাই বুলিলে ৰাম,
কৰিব পাৰোঁ সকলো কাম;
নামো যদিও পশুৰ শাৰীলৈ,
নালাগে চেঁকা গাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(১৪)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।
ভিতৰত যদিও ঢকুৱাৰ বেৰ,
বাজত নেৰোঁ চুৰিয়াৰ ফেৰ;
এনেকৈয়ে চিৰকাললৈ
ৰব আমাৰ জাত।
ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত।

শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্ম।

“হালোৱা শঙ্কৰে” ধৰম বিলালে,
জাত-কুল পিচত থই ;
ৰৌ-ৰৌ নৰকত পচিব লাগিছে,
মুৰুখে তাকেই ল’ই।
‘গায়ত্ৰী’ জপিবৰ নাই অধিকাৰ,
কিজানে ধৰ্ম্মৰ মোল ;
লোকৰ চুৰকৈ ডুকথা শিকালে,
তাতো বাৰেপাচি ভুল।
যিমান ধৰম আছে পৃথিবীত
নজনা কালৰে পৰা ;
তাৰ ভিতৰত শঙ্কৰী ধৰম
আটাইতকৈ তলত পৰা।
প্ৰথমতে চোৰাঁ,— শঙ্কৰী ধৰ্ম্মত
নাই ৰাসময়ী ৰাধা ;
প্ৰেমৰ ৰসেৰে হিয়া বুৰাবৰ
বাটতে বিষম বাধা।
ভকতনীহীন ভকতিৰে সতে
মুকুতি নাপায় কেওঁ :
ইয়াকো নজনা মুৰুখ শঙ্কৰ
নহয়নে মেলেছ দেও ?
প্ৰতিমাৰ পূজা নামানে শঙ্কৰে,
নুবুজে পূজাৰ মোল ;

বাৰুণী-সেৱন নাই আয়োজন,
মুঠেই নামৰ ৰোল।
নামতো নহয় পাঠাৰ মঙ্গহ
সিজাই দকচি খাব ;
পূজাৰী বাপুৱে নাম গাই জানে৷
পূজাৰ দক্ষিণা পাব ?
ইফালে শঙ্কৰৰ যি ডালি ধৰম
তিৰুতা-শূদ্ৰয়ো জানে,
হৰি নাম ললে বামুণতকৈও
চণ্ডালক ডাঙ্গৰ মানে।
এনেপাট ধৰমক যি বোলে ধৰম
সিয়েই দিনত্তে কণা ;
জ্ঞানীয়ে লোকক নজনাই ধৰম,
কৰিছে শাস্ত্ৰই মানা।
ব্ৰহ্মজ্ঞ (?) বামুণে যদিও নিচিনে
"ক"ৰ চুক কেইটামান ;
তথাপি গায়ত্ৰী বুজো বুলিয়েই
দিয়েনে লোকক জান ?
এতেকতে ভাই, শঙ্কৰী ধৰম
গঁতিয়াই উলিয়াই দিয়া ;
সকলোৰে সাৰ উদৰ পূৰণ
ধৰম সাৱটি লোৱা।

(শ্ৰেষ্ঠ) হেৰা অসমীয়া তুমি ।

মানুহ-গৰু থকা ভৰি,
এই যে ৰাজ্য জগৎ জুৰি,
তাৰে মাজত আমাৰ মানুহ চিকুণ পিন্ধি উৰি ;
আহা, হাৰ ছাগেৰে তৈয়াৰ কৰা খুওৱা হাত ভৰি ।
এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব জগৎ ভ্ৰমি ;
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

কুৰণ-চাকন, পিন্ধন-উৰণ,
ক'ত এনে বিচাৰ চিকণ,
কাৰ এনে "প্ৰভু-ঈশ্বৰ" শিষ্যৰ লগত মৰে ?
তেওঁ এফেৰা মাথোন কৰ লৈয়েই স্বৰ্গত তুলি ধৰে ।
এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্বজগৎ ভ্ৰমি ;
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

এনে সুন্দৰ কাৰ ভিতৰ,
বেলিয়ে পুৱা কৰে পোহৰ ;
কাৰ ঘৰৰ চকত [illegible] ইমান কেঁচুমটা ?
আহা, ক'[illegible] ঘৰে ঘৰে পতা ?
এনে [illegible] শ্ব জগৎ ভ্ৰমি ?
সকলো [illegible] ৰা অসমীয়া তুমি ।

কো[illegible] ন মহা পণ্ডিত,
ভাবোঁতে নিজা পৰৰ বিত ?
(কোৱাঁ) কোন এনে মহাপুৰুষ ইমান শক্তি গাত ?
তেওঁ ঘৈণীৰ পিঠিত চোঁৰাত মেলে থাবলৈ নাপাই ভাত ।

এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব জগৎ ভ্ৰমি ?
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি।
লগুণ লৈয়েই ওজা বামুণ,
আন দেশত হবনো কোন ?
এনে জাতি এই দেশতে ব্ৰহ্মাই দিছে গঢ়ি ;
নিশ্চয় যাব য'তে উপজিছে সেই খিনিতে মৰি।
এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব-জগৎ ভ্ৰমি,
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি।

দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা।

(১)

ওঠৰ শ বত্রিচ শকৰ কাতিৰ বিহুৰ দিনা,
নবগ্ৰহত বহিল সভা তিনিও ভুবন জিনা।
উজনি-নামনিৰ ফুকন চৌধাৰী,
গোঁহাই বৰুৱা, টিকনিধাৰী,
দাস, ঘোষ, গোঁসাই, মহন্ত, মিলিল এটা হই ;
লগ ললে ভট্টাচাৰ্য্যাই মাজৰ পৰা গ'ই।

(২)

ৰাইজসকল লাগিছে লগ দেশৰ বিনাই দেখি,
কৰিব হেনো প্ৰতীকাৰ তাৰ এটা এটাকৈ লেখি।

সভা বহোঁতে সন্ধ্যা হ'ল,
এঘণ্টা সময় আঁতৰি গ'ল ;
ইয়াৰ ভিতৰত বহুত ৰকমৰ বহুতো কথা হ'ল ;
ঘাইকৈ তেও এশ চিলিম মলা ধপাত গ'ল ।

(৩)

সভা আৰম্ভ হোৱাৰ পাচত ; সভাপতি বহিল ;
লগে লগে পৰ্ব্বত কঁপাই হাতৰ ঘঁহনি উঠিল ।
প্ৰস্তাৱ কাৰক পথালি গুচি,
থিয় হৈ ৰ'ল কুঁচি-মুচি ;
অলপ পাচত গহীন মাতেৰে ধৰিলে প্ৰস্তাৱ দাঙি ;
শ্ৰোতাসকলৰ অনচেৰেকে বান্ধিলে তাৰেই সাঙী ।

(৪)

প্ৰথমতেই ভট্টাচাৰ্য্যই লগালে ডাঙৰ মাত ;—
"সঁচা কথা, সকলো পিনেই আমাৰ অধঃপাত ।
বাহিৰ বগা নীতি গুচাই,
সত্য বিচাৰি লোৰাঁ গোটাই ,
তেতিয়া আমি সকলো মিলি একে উদ্দেশ্য লই ;
সাধিব পাৰিম দেশৰ উন্নতি কুচ্চুত কপট থ'ই ।

(৫)

"তেতিয়া আমাৰ শিক্ষা দীক্ষা সকলো বিস্তাৰ হ'ব ;
আমাকো এটা জাতি বুলি শত্ৰু হলেও কব ।

গাইগোটা থাকিলে হ'ই,
উন্নতি কেবে নাপায় গই,
এতেকে আঁহা সকলো মিলি সমাজ গঠন কৰোঁ ;
তাৰ পাচত কৃষি বাণিজ্য, ব্যৱসায়ত ধৰোঁ।

(৬)

"সমাজক আমি ভাঙি-ছিঙি পিঠাগুৰি কৰি,
জাতীয় শৃঙ্খলা সাজিব নোৱাৰি আছোঁ তলতে পৰি ;
যেতিয়া আমাৰ পাৰ্থক্য যিমান,
জাতীয় সিন্ধুত হ'ব নিৰ্ব্বাণ,
তেতিয়া নিশ্চয় উন্নতি সাধি ৰাখিম দেশৰ নাম ;—
মোৰ মনেৰে এয়ে আমাৰ প্ৰথম কৰ্ত্তব্য কাম।"

(৭)

শুনি উঠিল গোঁসাই-ঈশ্বৰ কাহ কেইটামান মাৰি,
তাৰ পাচত কবলৈ ধৰিলে ডাঙৰকৈ আটাহ পাৰি ;—
"ভট্টাচাৰ্য্যৰ শুনিলে বুধি,
আমাৰ সকলো হব উদি ;
গোটেই দেশখন তেতিয়াহে ৰসাতললৈ যাব ;
সি পুৰীতো যমৰ ৰাজ্যত নানান নিকাৰ খাব।

(৮)

" 'আমাৰ' মতে মানুহবিলাকে ধুতি-বিধুতি এৰি,
উন্নতি-বাটত দিনে দিনে গৈছে পিচলৈ পৰি।
শূদ্ৰবে বামুণক নকৰে মান,
গোঁসাইৰ কথাতো নিদিয়ে কাণ,

আমাৰ আগতে জোতা পিন্ধি গমহ গমহ যায় ;
গুৰুৰ আগতো আসন বিচাৰে এনে অধৰম নাই।

(৯)

এতিয়াৰ পৰা নিয়ম হোক,—এনে অনাচাৰ ধৰি ;
সমাজৰ পৰা বাজ কৰিব বাইজে বিচাৰ কৰি।
সৰহ সৰহকৈ লব দায়,
সত্ৰবিলাকত দিব ভগাই ;
তাৰে আমি যাত্ৰা কৰিম বঙলা নাটক লেখি ;
দেশৰ উন্নতি ভাষাৰ উন্নতি অবাক হবা দেখি।”

(১০)

খিতাপধাৰী সকলে বোলে,—“জাত পিচলৈ থোৱাঁ ;
প্ৰথমতেই কাড়ী চমুৱাৰ ভাগবোৰ মিলাই লোৱাঁ।
সাত পুৰুষত খিতাপ নাই,
—এনেবোৰেও শিক্ষা পাই,
মূৰ জোকাৰি আমাৰ আগতে মান ভাগটো খায় ;
সিহঁতৰ শিক্ষা বন্ধ কৰাই উন্নতিৰ উপায় যাই।”

(১১)

দাস-ঘোষে কৰিলে ডাঙৰ ঘোৰ প্ৰতিবাদ তাৰ,—
“ন্যায় বিচাৰত সকলো মানুহৰ সমান অধিকাৰ।
ডাঙৰৰ ঘৰত, ডাঙৰ বংশত,
জন্মিও হয় নীচ কাৰ্য্যত,
সৰুৰ ঘৰত জন্মিও মানুহ পাৰে ডাঙৰ হ’ব ;
শাস্ত্ৰ-ভাগৱত সকলোৱেই একে কথাকেই ক’ব।

(১২)

"সক-বৰ সকলোৱে সমানে শিক্ষা পালে,
দেশৰ অৱস্থা উন্নত হয় জ্ঞানী সকলে বোলে।
আপোনপেটীয়া মইমত্ত,—
পশু-প্ৰকৃতিৰ মুৰ্খ সিহঁত ;
সিহঁতেই আমাৰ দেশৰ শত্ৰু,—ফুলৰ মাজৰ পোক ;
ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত সেই বিলাকৰ ভেঁটি উছন্ হোক।"

(১৩)

ভট্টাচাৰ্য্যই শুনি বোলে,—"ধ্ৰুৱ সত্য কথা ;
ঠিক গাইছা দাস-ঘোষ মোৰ প্ৰাণৰ গাঁথা।
আহাঁ আমি মিলি-জুলি,
শিক্ষাৰ অৰ্থে হিয়া খুলি,
উঠি-পাৰি লাগি যাওঁ, স্বাৰ্থৰ ভেঁটা ভাঙি ;
মিছা জাত-কুল নষ্ট যাওক, শিক্ষাই ধৰোক দাঙি।

(১৪)

"এক জাতি, এক ধৰ্ম্ম, এক উৎসাহ লই,
এক উদ্দেশ্যৰ মহাসিন্ধুত সকলো মিলোঁগই ;
বামুণ শূদিৰৰ মূৰাবোৰ,
দলিয়াই ভাঙি পেলোৱাঁ এৰ ,
মিছামিছি ভেকো ভাওনা দেখিলে উঠে হাঁহি ,
হোৱা নাইনে সেই বিলাক ইমান দিনেও বাহী ?

(১৫)

"মোমাইৰ ঘৰৰ গাই দেখি দুখ কোঁৱৰ হ'লে,
দুপিঠ সাদা" পুথিৰ দৰে আটায়ে ভৰিৰে ঠেলে ।
গোৱালৰ ঘৰতো কৃষ্ণ হয়,
মুনিৰ বংশত ৰাক্ষস ৰয়,
তৰ্ক নকৰি কৰা থিৰ শাস্ত্ৰ বিচাৰি চাই ;
জাত-কুলত, খিতাপত কাৰো পৈতৃক পট্টা নাই ।

(১৬)

"ইয়াৰ ভিতৰত যি অধম বুজিও নুবুজা হয়,
তাকহে আমাৰ বিবেচনাই বাহিৰ হবলৈ কয় ।
'কি নাজানি ৰত্নাৱলী'
পঢ়া সকলক দিলে বলি,
উঠিব আমাৰ সমাজ বুৰাই উন্নতিৰ নতুন বাণ,
পৰৰ মূৰত খোৱা দলেই কৰিছে যতমান ।"

(১৭)

নৌ হওঁতেই ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবলগীয়া অন্ত,
জঁপিয়াই উঠিল ভেকুলী জঁাপেৰে গোঁসাই-বামুণ-সন্ত ।
"বামুণ হৈ ভট্টাচাৰ্য্যই,
সমাজত এনে কথা কয়,
ধৰ ইয়াক এখুন্দা দিওঁ ; আগলৈ গুচোক লেঠা ,"
খিতাপীদলেও বোলে—"ঠিক, অতি বিতোপন কথা ।"

(১৮)

উঠি গ'ল কোলাহল ; বসুমতী কঁপিল ;
নৱগ্ৰহত নবৈ অস্ত্ৰৰ ঝন্‌ঝননি উঠিল।
কোনোৱে ললে খাগৰী কাপ,
কোনোৱে ধৰিলে দীঘল জাঁপ,
কোনোৱে "ঘোচা", কোনোৱে শোতা, কোনোৱে
হোকা-চিলিম,
কোনোৱে ক'লে একে—খুন্দাই দাঁতৰ গুৰি ছিঙিম।

(১৯)

কোনোবা থাকিল লগুণ পামুচি গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ মাতি ;
কোনোবা উঠি শাৰৰে স'তে জপিলে মালাগুটি।
অভ্যাসগুণত পিতাপীইঁতে,
হেঁাহকা ললে ডাবিবে সতে,
দাস ঘোষ লাগি গ'ল ভট্টাচাৰ্য্যৰ পিচত ;
লাগি গ'ল কুৰুক্ষেত্ৰ নৱগ্ৰহৰ টিঙত।

(২০)

জন চেৰেক হ'ল আধা মৰা, জনচেৰেক হ'ল থোৰা ;
জনচেৰেকে তাৰে ওপৰত উঠি ল'লে ঘোৰা।
পেটুৱা গোঁসাইৰ ওলাল পেটু,
চিত্ৰৰ বাখৰত ফাটিল টেটু ;
গছৰ আগৰ গৃধবাজে কথাটো ক'ব টং,
চোঁ মাৰি একে চোঁচাই ললেহি প্ৰভুৰ সং।

শেহত গতি দেখি বিষম দিলে কোনোবে লৰ।
কোনোবে উঠিব নোৱাৰি তাতে কৰিলে ধৰফৰ।
কোনোবা লুকাল গছৰ মূলত,
কোনোবা বাগৰি পৰিল তলত,
দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা কেনিবা উৰি গ'ল;
পণ্ডিতে কওক হিচাপ কৰি উন্নতি কিমান হ'ল।

অসমীয়ালৈ উপদেশ।

দেখিছনে অসমীয়া কামৰ সাগৰ?
পৰি পৰি আছে তাত কুম্ভাৰ-হাঙৰ।
নাচাপিবি কাষ তাৰ খ'ব গিলি গিলি,
শতুৰুৱে মাতে য'দ জাপিবি নিহালী।
দীৰ্ঘ জীৱনৰ এক উপায় শয়ন,
কুম্ভকৰ্ণ মুচুকুন্দ নাইনে স্মৰণ?
বীৰত্বে হাতৰ যদি তোলে খজুৱতি,
বৈৰীৰ পিঠি আছে চাবি তাতে জুতি.
নুফুৰিবি বিদেশত জাত কুল যাব;
শিকাই বিদেশী ভাষা মেলেছ স্বভাব।
নকৰিবি বিলাসৰ সামগ্ৰী বিচাৰ;
নাই ক'তো জগতত তুল্য টিকিবাৰ।

কদাপি নেৰিবি ভেম প্ৰাণো যদি যায়,
চলাবি প্ৰভুত্ব যদি সুচল ওলায়।
নকৰিবি তিৰুতাক বিশ্বাস এতিল,
দিন ৰাতি দিবি বাঘ-ঢকা থিয়-কিল।
ভালকৈ টানি লৈ ওৰণি দীঘল,
ওলাব তিৰুতা বাজ কৰি মূৰ তল।
বহিব লেপেটা কাঢ়ি ভূমি আসনত,
বিশেষত শাহু যদি থাকে ওচৰত।
শহুৰ জেঠাল দেখি সোমাব চুকত;
সেৱিব ফটুৱাই ফটা স্বামী চৰণত।
কৰিবি ই মহানীতি সকলোকে দান,—
স্বামী হলে গৰু চোৰো বিষ্ণুৰ সমান।
নাচাবি তিৰীৰ মুখ বেলি পোহৰত,
নাপাতিবি কোনো কথা পৰৰ আগত।
আনৰ উন্নতি হকে কথাকো নকবি;
নতু মান হেৰুৱাই জহান্নামে যাবি।
শিৰফুটা হৈ কিয় কাম ক'ৰ খাবি?
থাকোঁতে গৃহিণী কিয় আহাৰ গোটাবি?
লাগিলে কৰিবি ধাৰ ধনীৰ কাষত;
সাধিলে সোমাবি ফটা কথাৰ জাপত।
কোনোবাই মাৰে যদি চৰভুকু গঁতা;
সহিলে সম্পদ পাই সুৰ্বিবি কথা।
হিংসা-দ্বেষ খৰিয়াল উন্নতিৰ চিন,
নহলে পেলাব তল ভাবি লোকে হীন।

সততে থাকিবি ভাই হই গাই-গোট ;
নহলে টুকাব নাম যেন পানী ফোঁট।
ৰঙা চুৰিয়াতে মাত্র আছে ধৰ্ম্ম ৰ'ই ;
গোঁসাইৰ শোধালে কৰ যাবি স্বৰ্গ লই।
হবৰ উন্নত জাতি যদি আছে মন ;
শুন এই উপদেশ হই এক মন।

শাস্ত্ৰৰ টোকা।

(ক)

১। সতী।

সতীৰ ভূষণ—অহল্যা, দ্ৰৌপদী,
কুন্তী, মন্দোদৰী, তাৰা ;
শাস্তিৰ ধৰম কৰিলে প্ৰচাৰ,
পাই একাধিক দৰা।

২। পত্নী নিৰ্ব্বাচন।

ভ্ৰাতৃবধু হ'ল ব্যাসৰ গৃহিণী,
ভালুকী কৃষ্ণৰ প্ৰিয়া ;
হিড়িম্বা ৰাক্ষসী ভীমৰ সঙ্গিনী,
নাগিনী পাৰ্থৰ জায়া।

৩। বামুণ।

বামুণ পৰাশৰ ডুমুনীৰ স্বোৱামী,
ব্যাস ডুমুনীৰ লৰা;
বেশ্যাৰ নন্দন জাবলী বামুণ,
গায়ত্ৰী মুখস্থ কৰা।
শূদ্ৰৰ সন্তান লোমহৰ্ষই
পালে ব্ৰাহ্মণৰ মান;
"দাস্যাঃ পুত্ৰঃ" নিষাদ কৱষে
লেখিলে বেদৰ গান।

(খ)

১। দণ্ডবিধি।

শূদ্ৰৰ সৌভাগ্য দয়ালু বামুণে
মাৰিলে বুকত লাথি;
শূদিৰে বামুণক মাৰিম বুলিলে
ভৰি হাত পেলাব কাটি।

২। বিবাহ বিধি।

আশী বছৰীয়া বৰলাই কৰিব
গৌৰীৰে নতুন ঘৰ;
স্বামী নৌ দেখোঁতেই কন্যা হলে বাঁৰী
নোৱাৰে লভিব বৰ।

৩। ডাঙৰ হোৱাৰ লাভ।

বাপুৰ গালত চুৱা লাগিল এছাৰ মাৰিয়েই শুচি ;
লগুৱাৰ ভৰিত পোতনি পৰিল পৰাচিত কৰিহে "খুচী"।

——

ভেক-স্তোত্ৰ

(ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ এটা স্তোত্ৰৰ ভাব লৈ লিখা)।

ঢাকি সুবিশাল হ্ৰদ, তুলি উচ্চ ৰৱ,
গায় স্তোত্ৰ ভেকদল, কৰি আকিঞ্চন
বাৰিষাৰ শুভ-আগমন। কোনো কৃষ্ণ
কোনো গৌৰ কোনো বা লোহিত, পৰিধান
উত্তৰীয়, মুণ্ডিত মস্তক। প্ৰথমতে,
এজনে আৰম্ভ কৰে, ধৰে পিচে আনে,
যথাক্ৰম, অধ্বৰ্য্যুৰ হোতৃৰ পাচত ;
উঠে সুৰ আৱৰি আকাশ, গান্ধাৰত
ঋষভত, ধৈৱত সুৰত দ্ৰবীভূত
মেঘবৃন্দ হয় উত্তাপত। জানে কোন
পূজাৰীয়ে ইহেন সঙ্গীত, বিনা ভেক
শিৰোমণি পূজাৰীকুলৰ? কাৰ সাধ্য
কৰে আৰু বাঞ্ছিত পূৰণ, নমোৱাই

বাৰিৰাশি মন্ত্ৰৰ বলেৰে। বৰ্ষাকাল
এক মাত্ৰ ভেকৰ কৰুণা। বিনা ভেক
পুৰোহিত, জলাভাবে গজিলহেঁতেন
হাৰতো দুৰ্বৰি বন জগত বাসীৰ।
এতেকে হে বিশ্ব-বাসী, নহবা কৃতঘ্ন,
শক্তি চাই দিয়া আনি ভেকৰ দক্ষিণা,—
ৰজা কপ, চিকা কপ পান-তামোলেৰে;
যাৰ কৰুণাত, জীৱন-ৰক্ষক বৰ্ষা
ঋতুৰ উদয়। কৰা স্তুতি যথাৱৎ,
পৰি চৰণত;—"হেৰা পুৰোহিত দেউ,
বামুণ ভোকোলা, দিয়া গাই বেদমন্ত্ৰ,
আমাসাক দান,—ধন-ধান্য, পুত্ৰ-কন্যা,
সুদীৰ্ঘ জীৱন। দিম আমি যথাশক্তি
যজ্ঞৰ দক্ষিণা, মধুপৰ্ক সুমিশ্ৰিত
জলপানে সতে; চৰণৰ দাস হ'ই
ৰ'ম চিৰকাল।

খিচুৰি ।*

প্ৰাগ্‌জ্যোতিষৰ আগৰ কালৰ,
জ্যোতিষ পঢ়ি লাগিল ভাগৰ
মনটো থৈ কানিৰ নলটোত থাকিল কঁপি কঁপি ;
ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বহি মালাগুটি জপি ।
দেখি ভাৰতীয়ে ভাৰত এৰি
হাঁহৰ পিঠিত গ'ল গৈ উৰি,
সাগৰৰ মাজত খোঁপনি ল'লে অনাই-বনাই ফুৰি ;
ৰিহা-মেখেলা দলিয়াই পেন্টাই পিন্ধিলে চোলাযুৰী ।
বিলাতে পালে নতুন Muse,
ভাৰতবৰ্ষৰ শুনিলে News,
লোভত লালটি মুখৰ পৰা টপৰ টপৰ সৰিল ;
অলপ দিনতে বাণী পুত্ৰেৰে গোটেই দেশখন ভৰিল ।
ভাৰত আহি কেতিয়া পাব,
কোন বাটেৰে কিহেৰে যাব
শুনি-গাঁথি কুমাৰী বাণীৰে কথা-বতৰা হৈ ,
কোম্পানী আহিল সোতৰ শতিকাত তুলাচনীখন লৈ ।
ভৰত পিঠি কৰি কুঁজা
আহিল লগত মালৰ বোজা,

---

* "১৯১৪ চনৰ দীঘ বন্ধৰ আগত পতা কটন হিন্দু হোষ্টেলৰ ছাত্ৰ সকলৰ বিদায় সন্মিলনত পঢ়া" ।

লগত আছিল 'বনেট' পিন্ধি reformed বাগীশ্বৰী ;
বিদ্যা গছৰ পকা-কেঁচা ফল পাচিত ভৰি।
ইফালে-সিফালে সুবিধা চাই,
বিচাৰি ললে সুচল ঠাই,
আস্তে-সুস্থে মেলিলে পোহাৰ প্ৰাগ্‌জ্যোতিষৰ বুকত ;
ততালিকে গ্ৰাহক আহি ভৰিল চাৰিও চুকত।
কোনোৱে কিনিলে এণ্টেন্স-কল,
কোনোৱে ইণ্টাৰ-নাৰিকল,
কোনোৱে বি, এ,—"পাইন্‌-এপ্‌ল্‌" ৰসেৰে ভৰপূৰ ;
মহঙা দামত কিনিব নোৱাৰি কোনোৱে হ'ল দূৰ।
বছৰৰ মূৰত লাগিব চাৰ,
লাভ লোকচান কোনে কি পাব ;
সেইহে আজি খুজিছে যাব বিচাৰি আপোন ঠাই ;
ভাগিব হাট কিছু দিনলৈ যদিও অন্ত নাই।
বছৰৰ অন্তত পৰিব এৰা,
ঘৰলৈ ফিৰিব ঘৰৰ লৰা ;
সেইহে আজি দুখে-সুখে mechanical mixture ,
কিন্তু চোৱা মেজৰ বুকত what a glorious picture
চাহ-পিঠা খৈছে ভুলি,
তাৰেই ভালকৈ ভৰাম বুলি,
চালৰ মোনাটো বুকৰ তলত ৰঙতে আছে নাচি,
সেই কাৰণে বিষাদ খেদাই লোৱা হৰিষ বাছি।
কিয়নো তেওঁক আটায়ে জানে,
আটায়ে তেওঁৰ প্ৰভুত্ব মানে,

তেওঁৰে আল ধৰোঁ বুলিয়েই চোৰেও কৰে চুৰ,
মহাদেৱেও ঘোঁটা পাই তেওঁকে কৰে জুৰ।
তেওঁৰে তাপত এৰে মান,
লাজ কাজলৈ নকৰে কাণ,
কিয়নো তেওঁ চাউল সিজোৱা যদিও ছুসাজ ধৰে;
তথাপি গা তেওঁৰ উৎপাতত পুৱাতে বাইজাই কৰে।
আবেলি হলে ককাল সক,
উপায় নাপাই বেচা গৈ গৰু,
নহলে হেকটি হামি মাৰি পানী-গামোছা বান্ধি,
কৰা পাটীৰে দ্বন্দ্ব সমাস নাইবা স্বৰসন্ধি।
পেটটো লগত থাকোতে এনে,
অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিব কোনে?
যেতিয়া আছি চকুৰ আগত মিঠৈ লাড়ুৰে হাঁহে;
লগতে যদি ধৰে উজান কলিব অমৃত চাহে।
কিন্তু কথা ৰাখিবা মনত,
মাত্ৰা বাঢ়িলে বিপদ মহৎ,
ঘিউ খাওঁতে অগ্নি দেৱৰো dyspepsia হ'ল;
"অপৰস্য কা কথা" কথাটো ক'বলৈ ৰ'ল।
"ভাস্কৰ লৱন", "পানীয় ভক্ত"
'নাগাৰ্জ্জুন" ভীষণ শক্ত,
টৈমাই টৈমাই অন্ত কৰিলে; নগ'ল ৰোগৰ লেশ;
কামি হাৰ কেই ডাল ওলাই পৰিল; হাৰ ছাল মাত্ৰ শেষ।
শেহত ব্ৰহ্মাই visit ল'ই,
Patent medicine দিলে ক'ই,

তেহে যেনিবা "কৃষ্ণাৰ্জ্জুন পিলত" এই যাত্ৰাতৈ ভৰিল ;
ফলত যদিও দুৰ্য্যোধনটো ঠেংটো ভাগি মৰিল।
আকৌ তাহানি বামৰ ঘৰত
দুই হাতেৰে বহাই খকত,
দুৰ্ব্বাসা বাপুৰ পেট উখহি ভীম-দ'ল যেন হ'ল ;
আলহী সোধাৰ ফলত লক্ষণ মৰিবলৈ ওলাই গ'ল।
বকায়ে ৰাখি পেটৰ মান,
ভীমৰ ঠৈকেচাত এৰিলে প্ৰাণ
আগ-ভাগ খাই গণেশৰ পেট দাঙিব নোৱৰা হ'ল ;
ঘোৰাত উঠিব নোৱাৰি শেহত ইন্দুৰৰ ওপৰত ৰ'ল।
এতেকে চলিবা চাই বুজি,
নিদিবা পেটক গুজি গুজি,
কিয়নো তেওঁক যিমান পাৰা যদিও দিয়া জাপি ;
তথাপি মাথোন দে আৰু দে, সকলো ছাই মাটি।
এতেকে তেওঁক বুজি ভৰাই,
হৰিধ্বনিৰে ব'লা ওলাই,
কিয়নো নতুন ঢপে আজি উটাব যেনি তেনি ;
নাই ঠিক কোন যাব কলৈ কোন উঠিব কেনি।
কিন্তু আছে নেদেখা গোঁসাই,
ওপৰৰ পৰা আমাকে চাই,
তুলিব তেৱেঁই সকলোটিকে ভয়ৰ সকাম নাই ;
ৰাখিব সদাই নিৰাপদে যদিও কিবাই পায়।
নতুন বছৰৰ নতুন কালত,
নতুন মিলন জাগিব প্ৰাণত,

সময়মতে এই হাটতে লাগিম আকৌ লগ;
ভ্ৰাতৃভাৱৰ দিওঁ মাখোন এতিয়া এটি ওলগ ।

অন্ত ।

